



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 13 (Aralık/December 2023), s. 1331-1364.

Geliş Tarihi-Received: 17.10.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 24.11.2023

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1376739

Türkiye'deki Çocukların İnternet Kullanım Alışkanlıkları ve Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerine Bir Araştırma

A Study on Internet Usage Habits and Digital Literacy Skills of Children's in Turkey

Şahin BAYZAN*

Önder YILDIRIM**

Türkan KARAKUŞ YILMAZ***

Engin KURŞUN****

Yiğit Emrah TURGUT*****

Alper ASLAN*****

Öz

Bu çalışmanın amacı, 8-16 yaş aralığındaki çocukların internet erişimi ve kullanımı, dijital becerileri, karşılaştıkları internet riskleri ve bu risklere yönelik uyguladıkları başa çıkma ve arabuluculuk stratejilerini ortaya koymaktır. Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması düzey-2'ye göre 81 ilden çalışmaya katılan 10.475 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla Global Kids Online çerçevesi ile uyumlu olacak biçimde 8-16 yaş aralığındaki öğrenciler için kişisel ve demografik bilgi formuna ek olarak araştırmacılar tarafından 21 soruluk veri kümesi hazırlanmış, hazırlanan veri kümesi çevrimiçi ankete dönüştürülerek verilerin toplanması sağlanmıştır. Öğrencilerden elde edilen veriler; erişim ve kullanım durumu, dijital beceriler, karşılaşılan riskler, başa çıkma ve arabuluculuk stratejileri olarak beş başlık altında incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; çocukların büyük çoğunluğu internet erişimi için akıllı telefon ve tablet kullanmaktadır. Bununla birlikte çocukların büyük çoğunluğunun internette geçirdiği aşırı zaman akademik başarısını düşürmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu, internette pozitif içerik üretme gibi yaratıcı becerilerde istenilen seviyede değildir, içerik üretmekten ziyade içerik tüketmektedirler. Çocukların çoğunluğu internette dijital mahremiyetlerini koruma, gizliliklerini sağlama noktasında yeterli beceriye sahip değildirler. Ayrıca çocuklar, internette yaşanan olumsuzluklarda haklarını arama konusunda yeterli beceriye sahip değildirler.

* Dr., Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, e-posta: sahinbayzan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5610-0006.

** Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, e-posta: onderiyildirim_86@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4333-2323.

*** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, e-posta: t.karakus@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5809-3962.

**** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, e-posta: ekursun@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5649-8595.

***** Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, e-posta: yigitemrah.turgut@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6306-4090.

***** Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, e-posta: alperaslan@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2970-6114.

Anahtar kelimeler: Dijital okuryazarlık, dijital ebeveynlik, ebeveyn arabuluculuğu, dijital beceriler, güvenli internet

Abstract

The aim of this study is to reveal 8-16-year-old children's internet access and use, their digital skills, the internet risks they face, and the coping and mediation strategies they apply against these risks. The sample of the study consisted of 10,475 students from 81 provinces according to Turkey Statistical Regional Units Classification level 2. In order to collect the data, a data set consisting of 21 questions prepared by the researchers in addition to the personal and demographic information form for students aged 8-16 was created in accordance with the Global Kids Online framework, and this data set was transformed into an online survey form to collect the data. The data obtained from the students were analyzed under five headings: access and usage status, digital skills, risks encountered, coping and mediation strategies. According to the results of the study, the majority of children use smartphones and tablets for internet access. However, excessive time spent on the internet by the majority of children decreases their academic achievement. The majority of children are not at the desired level in creative skills such as producing positive content on the internet, they consume content rather than producing content. The majority of children do not have sufficient skills in protecting their digital privacy and ensuring their confidentiality on the internet. In addition, children do not have sufficient skills to claim their rights in case of negativities experienced on the internet.

Keywords: Digital literacy, digital parenting, parental mediation, digital skills, safe internet.

Giriş

İnternet, bugün dünya genelinde milyarlarca insanın günlük yaşamlarında kullandığı temel bir iletişim ve bilgi kaynağı haline gelmiş olsa da bu teknolojinin kullanımı hayatımıza birçok fırsat ve riski beraberinde getirmiştir (Beyaz Özbey, 2022). Herkesin ve özellikle çocukların internet kullanımı önemli olmakla birlikte bu kullanımın bilinçli ve güvenli olması daha da önemlidir. Çocuklar interneti yaygın olarak, eğitim, eğlence, iletişim, keşfetme ve üretme amaçlı olarak kullanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda internet kullanan çocuklar internette, sosyal medyada bilinçsizce paylaşılan kişisel bilgiler, resimler ve videolar sebebiyle mağduriyet yaşayabilmektedir (Casas vd., 2013; Özkaya, 2023). Pornografi, şiddet, nefret, cinsel istismar ve uyuşturucu kullanımı gibi gelişimlerini olumsuz etkileyen tehlikeli içeriklerle karşılaşabilmekte (Bayrak, 2022; Mitchell vd., 2007), çevrimiçi ortamda kişiliklerini, görünümünü veya davranışlarını aşağılayan hatta tehdit ve şantaj boyutuna ulaşan siber zorbalığa, çevrimiçi tacize maruz kalabilmekte (Guan ve Subrahmanyam, 2009; Türk ve Şenyuva, 2021) ve bilinçsiz ve aşırı internet kullanımından kaynaklı bağımlılık geliştirebilmektedirler (Skues vd., 2015). Bu tür durumlar çocukların psikolojik sağlıklarını, gelişimlerini ve güvenliklerini olumsuz etkilemektedir (Arıca, 2009; Ocak, 2012). Çocukların internet kullanım oranları ve karşılaştıkları risklere maruz kalma sıklıkları düşünüldüğünde çocuklar için güvenli internet kullanımı her geçen gün daha da önemli bir hal almaktadır. Alan yazınında konu ile ilgili yapılan çalışmaların sıklığı (Good ve Fang, 2015; Valcke vd., 2010; Valke vd., 2011) bu alanda yapılan ulusal ve uluslararası projelerin (Livingstone vd., 2011) geniş kitleler tarafından takip edilmesi ve ebeveynlerin artan şekilde güvenli internet kullanımı konusunda duydukları ihtiyaç (Kaşıkçı vd., 2014; Kopuz vd., 2022; Kuldaz vd., 2023) bu durumun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Çocukların güvenli ve bilinçli bir şekilde internetteki risklerden kendilerini korurken, sunduğu fırsatlardan da yararlanabilmelerinde sahip oldukları dijital becerileri öne çıkmaktadır (Livingstone vd., 2017). Konu ile ilgili alan yazınına bakıldığında çocukların internet erişim ve kullanım alışkanlıkları, internet teknolojilerini etkin kullanmadaki operasyonel becerileri, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmadaki bilgi tarama becerileri, çevrimiçi mahremiyetlerini korumadaki gizlilik becerileri konusunda birçok çalışma (Aslan vd., 2019; Finkelhor vd., 2021; Turgut ve Kurşun, 2019) bu duruma dikkat

çekmektedir. Öte yandan çocukların güvenli ve bilinçli internet kullanımlarında dijital becerileri kadar önemli olan bir diğer konu ise ebeveynleri, öğretmenleri veya bir başkasından konu ile ilgili aldıkları arabuluculuktur. Alan yazınında, çocukların internet ortamında pozitif içerik üretmedeki yaratıcı becerileri, mobil cihaz kullanım becerileri, internette yaşadıkları problemlerle başa çıkmada uyguladıkları stratejiler, problemleri çözmek için başvurdukları arabuluculuk stratejileri konularında da birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Ey ve Glenn Cupit, 2011; Lawrence ve Choe, 2021; Maslin vd., 2023). Çocukların güvenli internet kullanımı ile ilgili çalışmalara bakıldığında yerel ya da bölgesel düzeyle ve örneklem açısından az sayıda katılımcı ile gerçekleştirildiği görülmektedir (Bozkurt, 2020; Sipahi vd., 2019; Monteiro vd., 2023). Ayrıca bu alandaki bazı araştırmaların ise tek bir konuya odaklandığı dikkat çekicidir (Baştürk Akça ve Sayımer, 2017; Uludaşdemir ve Küçük, 2021; Zhu vd., 2021).

Bu çalışma ile Türkiye genelinde büyük ölçekli bir örneklem alınarak çocukların internet erişim ve kullanım alışkanlıklarının yanında, bilgi teknolojilerini kullanmadaki operasyonel becerileri, bilgi tarama becerileri, çevrimiçi ortamda mahremiyetlerini koruma becerileri, içerik üretmedeki yaratıcı becerileri, mobil cihazları kullanma becerileri, çevrimiçi ortamda yaşadıkları sorunlarla başa çıkabilme becerileri bütüncül bakış açısıyla ele alınmıştır. Ek olarak çalışma Türkiye genelinde büyük bir ölçekle gerçekleştirildiği için çocukların güvenli internet kullanımı ile ilgili yapılacak birçok araştırmaya referans noktası oluşturma potansiyeline sahiptir. Ayrıca internet teknolojilerindeki hızlı değişim, çocukların kullanım alışkanlıklarından dijital becerilerine, internet riskleriyle başa çıkma stratejilerine kadar birçok faktörü etkilemektedir. Bu nedenle konu ile ilgili güncel çalışmaların sıkça yapılması çocukların internet güvenliği açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, 8-16 yaş aralığındaki çocukların internet kullanım alışkanlıklarını incelemektir. Bu kapsamda çocukların internette bilgiye erişebilme, mahremiyetlerini koruyabilme, gizliliklerini sağlayabilme, pozitif içerik üretebilme ve paylaşabilme, karşılaştıkları olumsuzluklarla başa çıkabilme, internetteki haklarının ve sorumluluklarının farkında olma, dijital araçları bilinçli, güvenli ve etkin kullanabilme gibi dijital okuryazarlık becerilerindeki durumları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Çocukların internet erişimi ve kullanım alışkanlıkları ne düzeydedir?
- Çocukların dijital becerileri (operasyonel, bilgi arama, gizliliklerini sağlama, yaratıcı ve mobil becerileri) ne düzeydedir?
- Çocukların karşılaştıkları internet riskleri ne düzeydedir?
- Çocukların internette karşılaştığı olumsuzluklar karşısında uyguladığı başa çıkma ve arabuluculuk stratejileri ne düzeydedir?
- Çocukların internet erişim ve kullanım durumu, dijital becerileri, karşılaştığı riskler, başa çıkma ve arabuluculuk stratejileri cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Yöntemi/Modeli

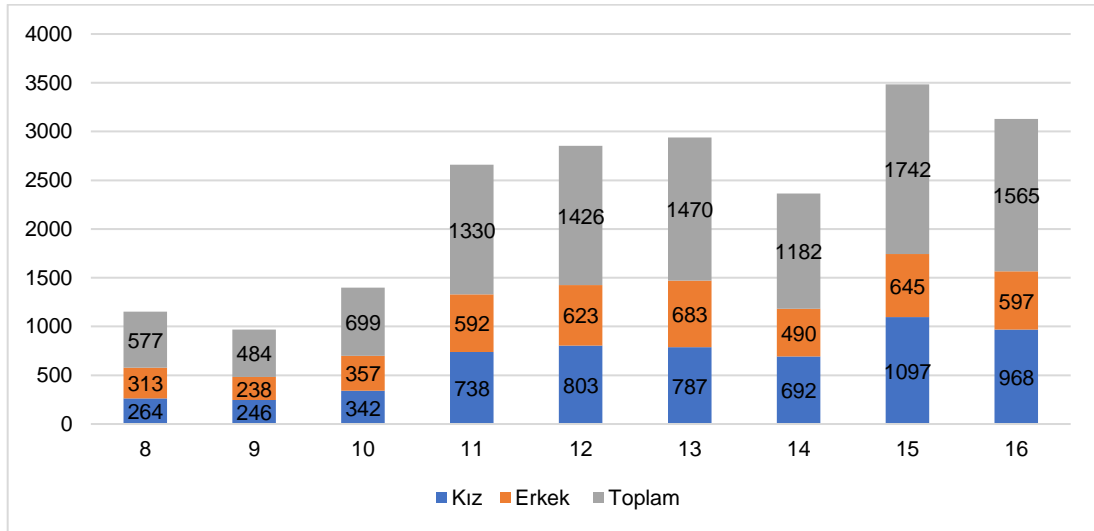
Bu çalışmada, olgu ve olayların betimlenmesi amacıyla geniş gruplar üzerinde bireylerin tutum ve görüşlerinin alındığı betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama, belirli bir olgu ya da olay hakkında genel bir fikir edinmek için yapılan araştırmalarda kullanılan bir yöntem olarak gruptaki bireylerin görüşlerinin betimlenmesine odaklanır (Karakaya, 2012). Betimsel tarama modelinde; araştırmada yer

alan değişkenler, herhangi bir müdahale olmaksızın, durumu değiştirip etkilemeden, var olduğu şekilde tanımlanmaktadır (Fraenkel vd., 2012; Karasar, 1998). Bu model, bireylerin bir konu hakkındaki görüşlerine, tutumlarına, davranışlarına yönelik veri toplamak ve bu bireylerin konuya ilişkin genel yapısını ortaya koymak için kullanılmaktadır (Huck, 2012). Eğitim araştırmalarında da yaygın olarak kullanılan tarama modeli, geniş bir grubun düşüncelerini, eğilimlerini ve tutumlarını ortaya koyma imkânı sunmaktadır (Creswell, 2015).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de resmi ve özel okullarda eğitim-öğretim gören 19.155.571 öğrencidir. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyinde farklı okul türlerinde eğitim-öğretim gören öğrenciler arasından kotalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kotalı örneklemede; evrenin özelliklerini belirlediğine inanılan belli değişkenlere sahip örnekler dikkate alınır (Gürbüz, 2018; Kılıç, 2013). Kota örneklemede, ana kütlede var olan özelliğin oranı, örnekleme aynı oranda geçmelidir (Karagöz, 2017).

Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması düzey-2'ye göre 26 alt bölgeden kotalı örnekleme ilkesince, nüfusa oranlı biçimde araştırmaya dâhil edilmesi beklenen katılımcı değerleri saptanmıştır. Buna uygun olacak şekilde 81 ilden toplam 10.475 öğrenci örnekleme olarak seçilmiştir. Araştırma evreni için yüzde 95 güven aralığı ve yüzde 0.96 hata payı dikkate alındığında ulaşılabilecek örneklem sayısı 10.415 olarak hesaplanmıştır. Analizlerin gerçekleştirildiği 10.475 katılımcıdan oluşan örneklemin 95 güven aralığı ve yüzde 0.96 hata payı için gerekli olan 10.415 katılımcının üzerinde olduğu görülmüştür; Türkiye'ye genelleme yapabilmek için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır (Bartlett vd., 2001; Krejcie ve Morgan, 1970). Çocukların internet kullanım alışkanlıkları çalışmasına 8-16 yaş grubu 10.475 çocuk katılmıştır. Katılımcıların 5.937'si kız (%57), 4.538'i erkektir (%43). Katılımcıların yaş ve cinsiyete göre dağılımı Şekil 1'de verilmiştir.



Şekil 1. Çocukların yaş ve cinsiyetlerine göre dağılımı

Veri toplama Araç ve Teknikleri

Katılımcılara, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminde; yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durum seçilir. Örnekleme girecek kişi sayısı istenen büyüklüğe ulaşıncaya kadar veri toplamaya devam edilir (Gürbüz, 2018). Global Kids Online çerçevesi ile uyumlu olacak biçimde 8-16 yaş

aralığındaki öğrenciler için kişisel ve demografik bilgi formu ile birlikte araştırmacılar tarafından 21 soruluk veri kümesi hazırlanmış, hazırlanan veri kümesi çevrimiçi ankete dönüştürülerek verilerin toplanması sağlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çalışmaya, her alt bölge için belirlenen örneklem sayısına ulaşabilmek için Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması düzey-2'ye göre 26 alt bölgedeki 81 il dâhil edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığında gerekli izinler alındıktan sonra çevrimiçi anket linki tüm il milli eğitim müdürlükleri ile paylaşılmış, 8-16 yaş grubundaki öğrencilerin çalışmaya katılımlarının sağlanması talep edilmiştir. Tüm illerde 31 Ekim 2022 tarihinde başlayan veri toplama süreci her alt bölge için belirlenen örneklem sayısına ulaşıldığı 13 Şubat 2023 tarihinde sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre belirlenen 26 bölgeden 8-16 yaş grubundaki 10.475 çocuktan elde edilen veriler betimsel istatistik teknikler kullanılarak analiz edilmiş olup tablolar ve şekiller halinde sunulmuştur. Ayrıca anketten elde edilen kategorik verilerin bağımsızlıkları ki-kare testi ile incelenmiştir. Ki-Kare testi, Gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı temeline dayanan, iki ya da daha çok grup arasında fark olup olmadığını ve iki değişken arasında bağ olup olmadığını test etme amacıyla kullanılır (Güngör, 2008).

Bulgular

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular araştırma soruları çerçevesinde organize edilerek sunulmuştur.

Çocukların İnternet Erişimi ve Kullanımı

Çocukların büyük çoğunluğu akıllı cep telefonu, bilgisayar ve tablet gibi internete erişim sağlayan cihazların fiyatlarını, her iki çocuktan biri de internet abonelik ücretini çok pahalı bulmaktadır. Bununla birlikte, her üç çocuktan ikisi internetin çok zaman aldığını belirtmiştir. Çocukların çevrimiçi dünyaya erişim ve kullanımı hakkındaki görüşleri yaş gruplarına göre değişiklik gösterdiği görülmüştür. 8-10 yaş arasındaki çocukların %50'den fazlası, ebeveynlerinin (%69,2) veya öğretmenlerinin (%56) internet kullanmalarına izin vermediğini ifade ederken, diğer yaş aralıklarında bu oranın daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, 8-10 yaş arası çocukların üçte biri diğer yaş gruplarındakilere kıyasla internet kullanımını oldukça zor bulduğunu ifade etmiştir.

Çocukların internet erişimine ve kullanımına ilişkin düşüncelerinin frekans değerleri yanında bu düşüncelerde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çocukların internet erişim ve kullanımları ve cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Erişim/kullanım durumu		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnternete bağlanacak bir cihaz (cep telefonu, bilgisayar,	Hiç doğru değil	1168	729	264	994	639	
	Biraz doğru	1616	1186	410	1424	968	
	Çoğunlukla doğru	1069	774	348	909	586	
	Tamamıyla doğru	1435	1384	550	1473	796	
	Ki-Kare Analizi	X ² =60,346		X ² =62,594			

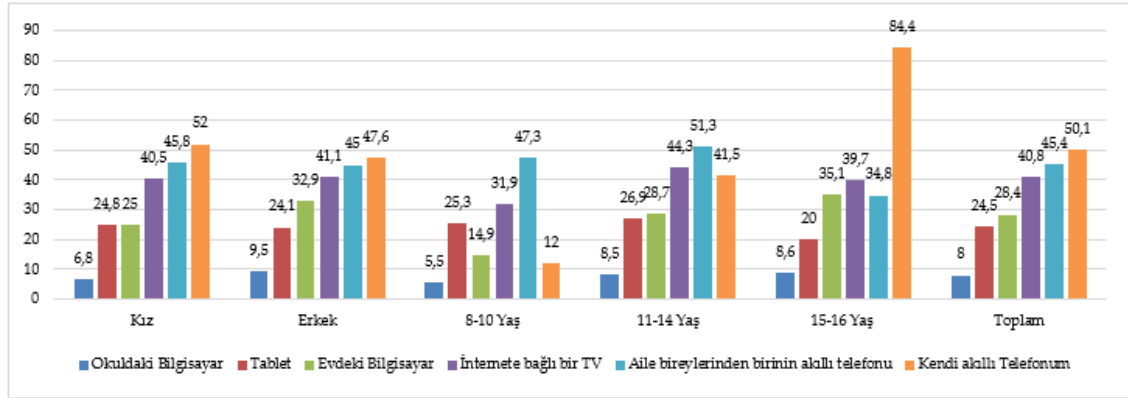
tablet) almak çok pahalıdır		Sd=4 p=0,000		Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	69,4	73,7	74,3	70,4	71,1	71,3
İnternet çok zaman alıyor	Hiç doğru değil	1424	1190	413	1336	865	
	Biraz doğru	1672	1223	480	1446	969	
	Çoğunlukla doğru	967	667	275	781	578	
	Tamamıyla doğru	1295	891	430	1187	569	
	Ki-Kara Analizi	X ² =34,220 Sd=4 p=0,000		X ² =71,545 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	66,3	61,3	67,3	63,1	64	64,1
İnternet için ödeme yapmak çok pahalı	Hiç doğru değil	1934	1332	436	1637	1193	
	Biraz doğru	1575	1211	457	1404	925	
	Çoğunlukla doğru	748	566	263	642	409	
	Tamamıyla doğru	872	752	346	906	372	
	Ki-Kara Analizi	X ² =17,622 Sd=4 p=0,001		X ² =138,978 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	53,8	55,7	60,6	54,6	51,6	54,6
Ebeveynlerim interneti kullanmama izin vermiyor	Hiç doğru değil	2352	1595	433	1801	1713	
	Biraz doğru	2020	1618	733	1976	929	
	Çoğunlukla doğru	613	517	287	639	204	
	Tamamıyla doğru	412	343	198	467	90	
	Ki-Kara Analizi	X ² =23,235 Sd=4 p=0,000		X ² =651,971 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	51,3	54,6	69,2	57	37	52,7
İnternete girmek için yeterli zamanım yok	Hiç doğru değil	2660	1984	651	2218	1775	
	Biraz doğru	1673	1195	567	1495	806	
	Çoğunlukla doğru	552	400	229	542	181	
	Tamamıyla doğru	400	276	144	431	101	
	Ki-Kara Analizi	X ² =39,665 Sd=4 p=0,000		X ² =311,610 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	44,2	41,2	53,4	45,6	32,9	42,9
Öğretmenlerim interneti kullanmama izin vermiyor	Hiç doğru değil	2668	1861	553	2115	1861	
	Biraz doğru	1267	1017	495	1255	534	
	Çoğunlukla doğru	516	447	273	520	170	
	Tamamıyla doğru	387	351	218	439	81	
	Ki-Kara Analizi	X ² =20,015 Sd=4 p=0,000		X ² =652,543 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	36,6	40	56	40,9	23,7	38
İnternet istediğimi veya ihtiyacım olanı sağlamıyor	Hiç doğru değil	3346	2267	651	2218	1775	
	Biraz doğru	1049	878	567	1495	806	
	Çoğunlukla doğru	306	316	229	542	181	
	Tamamıyla doğru	247	252	144	431	101	
	Ki-Kara Analizi	X ² =39,665 Sd=4 p=0,000		X ² =311,610 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	27	31,9	36,6	29	25,5	29,1
Yaşadığım yerde internet yok veya zayıf	Hiç doğru değil	3646	2380	980	3007	2039	
	Biraz doğru	823	848	300	858	513	
	Çoğunlukla doğru	306	321	142	311	174	
	Tamamıyla doğru	277	286	111	319	133	
	Ki-Kara Analizi	X ² =102,696 Sd=4 p=0,000		X ² =71,290 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	23,7	32,1	31,4	27,5	24,8	27,3
İnternetin kullanımı çok zor	Hiç doğru değil	3754	2579	885	3206	2242	
	Biraz doğru	767	604	392	673	306	
	Çoğunlukla doğru	231	238	162	208	99	

Tamamıyla doğru	200	187	104	220	63	
Ki-Kara Analizi	X ² =53,616		X ² =423,073			
	Sd =4 p=0,000		Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	20,2	22,7	37,4	20,4	14,2	21,3

Tablo 1’de yer alan bulgulara göre çocukların internet erişim ve kullanımı dokuz farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur (p<0,01). Bu bağlamda çocukların internet erişimine ve kullanıma yönelik düşüncelerinin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların günlük bilgi teknolojileri (bit) kullanımları

Çocukların büyük çoğunluğu (%50,1) internete kendi akıllı telefonlarından erişim sağlamaktadır. Okullardaki bilgisayarlardan internete erişim sağlayan çocukların oranı (%8) ise en düşüktür. Çocukların yaşları arttıkça kendi akıllı telefonlarını, evdeki ve okuldaki bilgisayarın kullanım oranı da artmaktadır. 8-14 yaş aralığındaki çocukların çoğunluğu aile bireylerinden birinin akıllı telefonunu kullanarak internet erişim sağlamaktadır.



Şekil 2. Çocukların günlük BİT kullanım oranları

15-16 yaş aralığındaki çocukların kendi akıllı telefonundan internete erişim oranı (%84,4) oldukça yüksektir. Özetle, akıllı telefon sahipliğinde çocuklar için belirleyici yaş aralığı 15-16’dır. Çocuğun yaşı arttıkça kendi cihazından internete erişim oranı da artmaktadır. Daha küçük yaşta çocukların büyük bir çoğunluğunun internet erişiminde aile bireylerinden birinin akıllı telefonunu kullanması, akıllı telefon sahipliğinin az olmasından kaynaklanmaktadır.

Çocukların İnternet Etkinlikleri

Çocukların internette gerçekleştirdikleri etkinliklere bakıldığında kız ve erkek çocukların büyük bir çoğunluğunun interneti ödevlerini araştırmak ve öğrenme amaçlı kullandığı gözlemlenmiştir (Tablo 2). Kız ve erkek çocukların çevrimiçi etkinliklere katılma oranları birbirine benzerken, çevrimiçi oyun oynama ve alışveriş sitelerini ziyaret etme aktivitelerinde farklılık tespit edilmiştir. Erkek çocukların yaklaşık dörtte üçünün (%72,8), internet üzerinden oyun oynadığı, kızlarda ise bu oranın %46,9 olduğu görülmüştür. Kız çocuklarının %61,9’u internet alışveriş sitelerini ziyaret ederken, buna karşılık erkeklerin yalnızca %47,5’inin bu siteleri ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Çocukların yaşlarının büyümesine bağlı olarak internetteki etkinliklere katılma oranlarında artış yaşandığı görülmüştür. Diğer yaş gruplarındaki çocuklar, 8-10 yaş aralığındaki çocuklara oranla anlık mesajlaşma araçlarını, alışveriş sitelerini, sosyal ağları ziyaret etme, sosyal medyada içerik paylaşma ve güncel problemleri tartışma etkinliklerini belirgin şekilde daha yoğun olarak gerçekleştirmekte oldukları gözlemlenmiştir. Çocuklar arasında eğitim

amaçlı internet kullanımının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Çocukların, dosya paylaşım sitelerini ziyaret etme, kendi videolarını veya müziklerini oluşturarak paylaşma, blog veya web sayfasında içerik üretme ve paylaşma eğilimlerinin oldukça düşük olduğu görülmüştür.

Çocukların internette geçirdikleri etkinliklere ait frekans değerlerinde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Çocukların internette gerçekleştirdikleri etkinlikler ve cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Etkinlik		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnterneti okul ödevleri için kullanırım	Asla	179	222	96	222	83	
	Hemen Hemen Hiç	254	326	93	320	167	
	Bazen	2270	2004	805	2187	1282	
	Sıklıkla	2095	1285	520	1675	1185	
	Çok Sık	1139	701	246	1004	590	
	Ki-Kara Analizi	X ² =144,207 Sd =4 p=0,000		X ² =81,335 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	92,7	87,4	89,3	90	92,4	90,6	
Öğrenme veya ödev yapma amaçlı videolar izlerim	Asla	198	264	144	211	107	
	Hemen Hemen Hiç	314	371	102	373	210	
	Bazen	1848	1735	780	1733	1070	
	Sıklıkla	1927	1222	468	1588	1093	
	Çok Sık	1650	946	266	1503	827	
	Ki-Kara Analizi	X ² =182,904 Sd =4 p=0,000		X ² =240,304 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	91,4	85,9	86	89,2	90,4	89,1	
Arama yaparak yeni bir şey öğrenirim (Örn. Sağlıkla alakalı ya da satın almayı planladığınız bir ürün hakkında bilgi edinme)	Asla	695	718	425	772	216	
	Hemen Hemen Hiç	504	439	189	546	208	
	Bazen	2792	2098	886	2572	1432	
	Sıklıkla	1334	823	192	992	973	
	Çok Sık	612	460	68	526	478	
	Ki-Kara Analizi	X ² =60,187 Sd =4 p=0,000		X ² =670,871 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	79,8	74,4	65,1	75,6	87,2	77,5	
Uzakta bulunan aile üyelerim veya arkadaşlarımla iletişim kurarım.	Asla	799	803	395	765	442	
	Hemen Hemen Hiç	559	502	174	509	378	
	Bazen	2088	1641	772	1885	1072	
	Sıklıkla	1342	871	247	1199	767	
	Çok Sık	1149	721	172	1050	648	
	Ki-Kara Analizi	X ² =69,249 Sd =4 p=0,000		X ² =252,689 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	77,2	71,3	67,7	76,4	75,2	74,6	
Anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanırım	Asla	949	973	809	910	203	
	Hemen Hemen Hiç	522	501	221	611	191	
	Bazen	1757	1378	550	1774	811	
	Sıklıkla	1356	859	130	1120	965	
	Çok Sık	1353	827	50	993	1137	
	Ki-Kara Analizi	X ² =99,919 Sd =4 p=0,000		X ² =1976,669 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	75,2	67,5	41,5	71,9	88,1	71,9	

Sadece eğlenme amacıyla gelişigüzel videolar seyredirim	Asla	991	780	513	953	305	
	Hemen Hemen Hiç	1044	638	241	871	570	
	Bazen	2141	1656	712	1865	1220	
	Sıklıkla	1058	871	184	984	761	
	Çok Sık	703	593	110	735	451	
	Ki-Kara Analizi	X ² =26,176 Sd =4 p=0,000		X ² =458,448 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	65,7	68,8	57,2	66,3	73,5	67	
Yaşadığım şehirle ilgili kaynakları veya olayları ararım	Asla	912	817	426	954	349	
	Hemen Hemen Hiç	1549	1010	363	1324	872	
	Bazen	2516	1877	757	2215	1421	
	Sıklıkla	652	536	145	605	438	
	Çok Sık	308	298	69	310	227	
	Ki-Kara Analizi	X ² =37,004 Sd =4 p=0,000		X ² =199,365 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	58,6	59,8	55,2	57,9	63,1	59,1	
Çevrimiçi oyunlar oynarım	Asla	1969	732	688	1265	748	
	Hemen Hemen Hiç	1185	503	253	827	608	
	Bazen	1620	1358	537	1540	901	
	Sıklıkla	686	901	168	894	525	
	Çok Sık	477	1044	114	882	525	
	Ki-Kara Analizi	X ² =935,452 Sd =4 p=0,000		X ² =305,154 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	46,9	72,8	46,5	61,3	59	58,1	
Alışveriş sitelerini ziyaret ederim (Trendyol, hepsi burada vb.)	Asla	1447	1639	1137	1527	422	
	Hemen Hemen Hiç	815	745	225	852	483	
	Bazen	1822	1265	308	1631	1148	
	Sıklıkla	1058	508	62	777	727	
	Çok Sık	795	381	28	621	527	
	Ki-Kara Analizi	X ² =272,517 Sd =4 p=0,000		X ² =1654,592 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	61,9	47,5	22,6	56	72,6	55,6	
Fenomen videolarını izlerim	Asla	1607	1144	688	1364	699	
	Hemen Hemen Hiç	1240	788	247	983	798	
	Bazen	1848	1492	536	1719	1085	
	Sıklıkla	741	648	187	753	449	
	Çok Sık	501	466	102	589	276	
	Ki-Kara Analizi	X ² =37,936 Sd =4 p=0,000		X ² =268,921 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	52	57,5	46,9	56,6	54,7	54,4	
Sosyal ağları (Instagram, Twitter vb.) ziyaret ederim ama paylaşım yapmam	Asla	1998	1786	1220	1975	589	
	Hemen Hemen Hiç	797	554	198	719	434	
	Bazen	1480	992	244	1367	861	
	Sıklıkla	896	587	64	696	723	
	Çok Sık	766	619	34	651	700	
	Ki-Kara Analizi	X ² =45,881 Sd =4 p=0,000		X ² =1549,974 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	52,9	48,4	19,4	50,2	69,1	52,9	
Haberleri ararım, okurum	Asla	1336	1150	672	1421	393	
	Hemen Hemen Hiç	1463	995	436	1277	745	
	Bazen	2136	1504	497	1847	1296	
	Sıklıkla	691	546	105	562	570	
	Çok Sık	311	343	50	301	303	
	Ki-Kara Analizi	X ² =45,280 Sd		X ² =632,858			

		=4 p=0,000		Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		52,8	52,7	37	50,1	65,6	52,8
Kendim veya tanıdığım biri için sağlık bilgisi ararım	Asla	1538	1459	859	1595	543			
	Hemen Hemen Hiç	1348	1023	363	1222	786			
	Bazen	2052	1349	412	1690	1299			
	Sıklıkla	635	420	76	552	427			
	Çok Sık	364	287	50	349	252			
	Ki-Kara Analizi	X ² =59,075 Sd =4 p=0,000		X ² =653,084 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		51,4	45,3	30,6	47,9	59,8	48,8
Sosyal ağlarda paylaşım yaparım	Asla	2989	2431	1382	3057	981			
	Hemen Hemen Hiç	849	682	198	691	642			
	Bazen	1241	892	150	1002	981			
	Sıklıkla	514	294	14	363	431			
	Çok Sık	344	239	16	295	272			
	Ki-Kara Analizi	X ² =25,183 Sd =4 p=0,000		X ² =1276,511 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		35,4	31,5	10,2	30,7	50,9	35,4
Sosyal ağlar üzerinde diğer insanlarla güncel sorunları tartışırım	Asla	2772	2185	1281	2770	906			
	Hemen Hemen Hiç	1275	863	278	1033	827			
	Bazen	1207	889	172	1022	902			
	Sıklıkla	453	357	21	371	418			
	Çok Sık	230	244	8	212	254			
	Ki-Kara Analizi	X ² =22,499 Sd =4 p=0,000		X ² =1123,092 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		31,8	32,9	11,4	29,7	47,6	32,3
İnsanların ilgi alanlarını veya hobilerini paylaştığı bir web sitesini ziyaret ederim	Asla	2557	2426	1143	2781	1059			
	Hemen Hemen Hiç	1174	805	283	1003	693			
	Bazen	1367	846	255	1026	932			
	Sıklıkla	521	288	54	356	399			
	Çok Sık	318	173	25	242	224			
	Ki-Kara Analizi	X ² =120,129 Sd =4 p=0,000		X ² =648,793 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		37,2	28,7	19	30	47	33,5
Dosya paylaşım sitelerini (P2P, e-kitap ya da sesli kitap siteleri vb.) ziyaret ederim	Asla	2859	2660	1219	2953	1347			
	Hemen Hemen Hiç	1206	817	261	1021	741			
	Bazen	1229	721	230	968	752			
	Sıklıkla	377	195	33	262	277			
	Çok Sık	266	145	17	204	190			
	Ki-Kara Analizi	X ² =123,201 Sd =4 p=0,000		X ² =445,489 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		31,6	23,4	15,9	26,5	36,9	28
Kendi videomu veya müziğimi oluşturur ve paylaşırım	Asla	3626	2776	1265	3378	1759			
	Hemen Hemen Hiç	955	636	237	713	641			
	Bazen	818	694	207	775	530			
	Sıklıkla	318	250	30	307	231			
	Çok Sık	220	182	21	235	146			
	Ki-Kara Analizi	X ² =12,089 Sd =4 p=0,017		X ² =238,524 Sd =8 p=0,000					
		Frekans (%)		22,9	24,8	14,7	24,4	27,4	23,7
Blogumdan ya da web sayfamdan bilgi paylaşırım	Asla	4202	3254	1432	3908	2116			
	Hemen Hemen Hiç	891	553	189	695	560			
	Bazen	561	483	118	525	401			
	Sıklıkla	181	138	13	163	143			

Çok Sık	102	110	8	117	87	
Ki-Kara Analizi	X ² =25,181 Sd =4 p=0,000		X ² =200,744 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	14,1	16	7,9	14,9	19,1	14,1

Tablo 2’de yer alan bulgulara göre çocukların internette gerçekleştirdikleri etkinlikler on dokuz farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bağlamda çocukların internette gerçekleştirdikleri etkinliklerin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Dijital Becerileri

İnternet kullanımında çocukların dijital becerileri kapsamında; operasyonel becerileri, bilgi ve tarama becerileri, sosyal ve gizlilik becerileri, yaratıcı becerileri ve mobil becerilerdeki yeterlilikleri incelenmiştir.

Çocukların operasyonel becerilere yönelik durumları

Operasyonel beceriler, enstrümantal yetenekler, bilgi ve iletişim, bilgisayar ve teknolojik yeterlilikler gibi internet teknolojilerini kullanabilme gibi bir çok yeteneği ifade etmek amacıyla kullanılan bir yetkinlik türüdür. Bu beceri, internet üzerinden dosya indirmeyi ve bu dosyaları açabilmeyi, internet tarayıcısını etkili bir şekilde kullanmayı, kısayol tuşlarını kullanabilmeyi gerektirir. Operasyonel becerilere ait ifadeler ve çocukların bunlara sahip olma düzeyleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde çocukların internette indirdikleri dosyayı nasıl açacaklarını (%76,95) ve internet aramalarında buldukları fotoğrafı sahip oldukları cihaza nasıl kaydedeceklerini (%73,5) bildiklerini diğer becerilere kıyasla daha yüksek bir oranda bildiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların programlama dillerinden herhangi birini kullanabilme becerisinin ise en düşük oranlı (%50,55) olduğu gözlemlenmiştir. Kızların, operasyonel beceriler konusunda genel olarak erkeklere göre daha yüksek oranda beceri sahibi oldukları görülmüştür. Çocukların yaşları arttıkça operasyonel becerilerin de arttığı görülmektedir.

Çocukların operasyonel becerilerine ait frekans değerlerinde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Çocukların operasyonel becerilerinin cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Beceriler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnternette indirilen dosyaları nasıl açacağımı bilirim	Hiç doğru değil	427	415	634	657	264	
	Biraz doğru	865	690	356	983	436	
	Çoğunlukla doğru	1038	737	207	912	654	
	Tamamıyla doğru	1123	650	235	2489	1806	
Ki-Kara Analizi		X ² =53,555 Sd =4 p=0,000		X ² =1532,081 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)		78,2	75,7	45,4	81,1	87,6	76,95
İnternette bulunan bir fotoğrafın nasıl kaydedileceğini bilirim	Hiç doğru değil	999	777	650	764	362	
	Biraz doğru	844	637	327	832	322	
	Çoğunlukla doğru	889	542	214	764	453	
	Tamamıyla doğru	2754	2059	309	2545	1959	
Ki-Kara Analizi		X ² =60,745		X ² =1114,106			

		Sd =4 p=0,000		Sd =8 p=0,000			
		75,6	71,4	48,4	76,6	82,6	73,5
Bir tarayıcıda nasıl yeni bir sekme açılacağını biliyorum	Hiç doğru değil	1023	704	633	812	282	
	Biraz doğru	828	648	262	832	382	
	Çoğunlukla doğru	824	485	193	681	435	
	Tamamıyla doğru	2617	2165	248	2501	2033	
	Ki-Kara Analizi	X ² =35,235 Sd =4 p=0,000		X ² =1494,562 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)		71,9	72,7	40	74,2	86,3	72,3
Kısa yol tuşlarını nasıl kullanacağını biliyorum (Örn. CTRL-C, kopyalama için CTRL-S)	Hiç doğru değil	1270	875	730	963	452	
	Biraz doğru	1340	836	247	1193	736	
	Çoğunlukla doğru	961	597	139	800	619	
	Tamamıyla doğru	1641	1619	152	1841	1267	
	Ki-Kara Analizi	X ² =99,319 Sd =4 p=0,000		X ² =1377,510 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)		66,4	67,3	30,5	70,9	79,3	66,85
Gizlilik ayarlarımı nasıl değiştireceğimi biliyorum (ör. Bir sosyal ağ sitesinde)	Hiç doğru değil	1271	1023	856	1088	350	
	Biraz doğru	884	682	233	949	384	
	Çoğunlukla doğru	809	505	102	691	521	
	Tamamıyla doğru	2324	1703	135	2035	1857	
	Ki-Kara Analizi	X ² =33,161 Sd =4 p=0,000		X ² =1956,786 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)		67,7	63,7	26,7	67,9	83,6	65,7
Bir programlama dilinin nasıl kullanılacağını biliyorum (örneğin Python, C+ vb.)	Hiç doğru değil	1807	1339	850	1413	883	
	Biraz doğru	1376	1024	168	1219	1013	
	Çoğunlukla doğru	607	424	80	550	401	
	Tamamıyla doğru	1050	819	88	1162	619	
	Ki-Kara Analizi	X ² =19,013 Sd =4 p=0,001		X ² =988,220 Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)		51,1	50	19	54,2	61,4	50,55

Tablo 3'te yer alan bulgulara göre çocukların operasyonel becerileri altı farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Bu bağlamda çocukların operasyonel becerilerinin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Bilgi/Tarama Becerileri

Bilgi ve tarama yetenekleri, web sayfalarında bulunan veya arama motorunda listelenen metin, resim veya animasyon temelli gömülü linkleri kullanabilme, web sayfaları arasında dolaşırken doğru sonuca ulaşabilme, sonuçlar arasında gezinirken farklı sekmeler veya pencereler arasında kaybolmama gibi becerileri içerir. Tablo 4'de çocukların bilgi v tarama becerilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların bilgi tarama yeteneklerinden öne çıkanlar arasında, "İnternette önceden ziyaret edilen bir web sitesinin yeniden bulunabilmesi" (%79,1) ve "internet üzerinde anahtar kelimelerle arama yapabilme" (%73,35) gibi yetenekler olduğu görülmektedir. Web siteleri içinde dolaşırken fark etmeden yollarını kaybettiklerini belirttikleri bilgi ve tarama yetenekleri, en düşük seviyede (%38,1) gerçekleşmektedir. Buradaki kaybolmaktan kasıt olumsuzluk değil, çocuğun daldırma (immersion) deneyimi yaşadığını belirtmektir. Bilgi ve tarama yetenekleri incelendiğinde, kızların erkeklere oranla daha yüksek becerilere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde ise bilgi ve tarama yeteneklerinin yaşın ilerlemesiyle birlikte arttığı gözlenmektedir.

Çocukların bilgi/tarama becerilerine ait frekans değerlerinde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Çocukların bilgi/tarama becerilerinin cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Beceriler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Önceden ziyaret etmiş olduğum bir web sitesinin tekrar nasıl bulunabileceğini biliyorum	Hiç doğru değil	786	562	548	570	230	
	Biraz doğru	1128	815	447	1042	454	
	Çoğunlukla doğru	1197	673	219	962	689	
	Tamamıyla doğru	2419	2063	244	2449	1789	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=77,683$ Sd =4 p=0,000		$X^2=1398,245$ Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	79,9	78,3	51,7	82,4	88,6	79,1	
İnternet aramalarında en ideal anahtar kelimelerin nasıl seçileceğini biliyorum	Hiç doğru değil	869	671	526	728	286	
	Biraz doğru	1465	1033	477	1340	681	
	Çoğunlukla doğru	1373	868	220	1092	929	
	Tamamıyla doğru	1728	1447	189	1755	1231	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=53,223$ Sd =4 p=0,000		$X^2=1055,975$ Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	76,9	73,8	50,3	77,5	85,9	75,35	
İnternette bulduğum bilgilerin doğru olup olmadığını nasıl kontrol edeceğimi biliyorum.	Hiç doğru değil	996	805	714	805	282	
	Biraz doğru	1389	956	391	1241	713	
	Çoğunlukla doğru	1279	828	161	1067	879	
	Tamamıyla doğru	1797	1484	147	1879	1255	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=40,612$ Sd =4 p=0,000		$X^2=1543,171$ Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	75,2	72	39,7	77,3	86,1	73,6	
		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Bir internet sitesinin güvenilirliğinin nasıl kontrol edileceğini biliyorum	Hiç doğru değil	1051	778	759	771	299	
	Biraz doğru	1297	835	284	1136	712	
	Çoğunlukla doğru	1174	690	138	936	790	
	Tamamıyla doğru	1844	1629	156	2035	1282	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=95,750$ Sd =4 p=0,000		$X^2=1718,830$ Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	72,7	69,5	32,8	75,9	84,2	71,1	
Bazen nasıl geldiğimi bilmediğim web sitelerine giriyorum (web siteleri arasında kayboluyorum)	Hiç doğru değil	2581	1942	806	2338	1379	
	Biraz doğru	1269	841	319	1031	760	
	Çoğunlukla doğru	537	329	104	455	307	
	Tamamıyla doğru	567	472	108	547	384	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=50,223$ Sd =4 p=0,000		$X^2=135,834$ Sd =8 p=0,000			
Frekans (%)	40	36,2	30,1	37,6	43,9	38,1	

Tablo 4'te yer alan bulgulara göre çocukların bilgi/tarama becerileri beş farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bağlamda çocukların bilgi/tarama becerilerinin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların sosyal/gizlilik becerilerine yönelik durumları

Sosyal/Gizlilik becerileri, bireylerin özellikle sosyal medya platformları gibi internet ortamlarını kullanabilme yeteneği ile ilgilidir. Sosyal medyada içerik paylaşımı,

hesap gizliliği ve güvenliği, bilişim etiği, veri güvenliği, internet tarayıcısının yapılandırılması gibi konular, sosyal/gizlilik becerileri kapsamında değerlendirilmektedir. Çocukların bu kategoriyle ilgili verdiği yanıtların oranları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Çocuklar, sosyal medya platformlarında hangi bilgilerin paylaşılması gerektiği (%82,45), hangi bilgilerin ise paylaşılmaması gerektiği konusunda yüksek oranda bilinç sahibidirler. İnternette yasa dışı bir içerikle karşılaşıldığında, bunu yetkili mercilere şikâyet edebilme yetenekleri, sosyal/gizlilik becerileri arasında en düşük seviyede (%57,75) gerçekleştiği görülmektedir. Cinsiyet bazında bakıldığında, hemen hemen her durumda, kızların erkeklere oranla daha yüksek bir orana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca yaşa göre incelendiğinde, çocukların sosyal etkileşim ve gizlilik becerilerinin yaşları ilerledikçe arttığı görülmektedir.

Çocukların sosyal/gizlilik becerileri frekans değerlerinin yanında bu becerilerde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Çocukların sosyal/gizlilik becerileri ve cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Beceriler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnternette hangi bilgileri paylaşmam ve paylaşmamam gerektiğini biliyorum	Hiç doğru değil	538	505	479	407	157	
	Biraz doğru	533	523	279	536	241	
	Çoğunlukla doğru	953	682	315	856	464	
	Tamamıyla doğru	3560	2423	410	3277	2296	
	Ki-Kare Analizi	X ² =80,285 Sd=4 p=0,000		X ² =1414,593 Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)	85	79,9	57,1	86,3	90,7	82,45	
Sosyal medyada arkadaş listelerimden gerektiğinde insanları nasıl çıkaracağımı biliyorum	Hiç doğru değil	939	741	736	743	201	
	Biraz doğru	633	575	227	699	282	
	Çoğunlukla doğru	808	564	158	781	433	
	Tamamıyla doğru	3002	2111	217	2679	2217	
	Ki-Kare Analizi	X ² =38,684 Sd=4 p=0,000		X ² =2122,259 Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)	74,8	71,6	34,2	76,8	88,6	73,2	
Sosyal medya platformlarında herhangi bir kullanıcının gerektiği zaman nasıl engelleneceğini biliyorum	Hiç doğru değil	915	758	763	737	173	
	Biraz doğru	613	550	207	676	280	
	Çoğunlukla doğru	726	487	97	685	431	
	Tamamıyla doğru	3077	2148	176	2788	2261	
	Ki-Kare Analizi	X ² =44,461 Sd=4 p=0,000		X ² =2605,124 Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)	73,7	68,2	28,6	74,5	88,8	70,95	
Benim ya da üyesi olduğum bir grup hakkında olumsuz içeriğin nasıl bildirileceğini biliyorum.	Hiç doğru değil	906	767	709	767	197	
	Biraz doğru	791	629	256	768	396	
	Çoğunlukla doğru	940	602	152	808	582	
	Tamamıyla doğru	2604	1934	159	2467	1912	
	Ki-Kare Analizi	X ² =22,822 Sd=4 p=0,000		X ² =2005,106 Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)	73	69,7	32,1	74,7	87,4	71,35	
Paylaşım yaptığım bir içeriği kimlerin görebileceğinin nasıl ayarlanacağını	Hiç doğru değil	916	794	768	757	185	
	Biraz doğru	650	600	226	725	299	
	Çoğunlukla doğru	832	547	124	775	480	
	Tamamıyla doğru	2893	1949	154	2529	2159	
	Ki-Kare Analizi	X ² =22,822 Sd=4 p=0,000		X ² =2005,106 Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)	73	69,7	32,1	74,7	87,4	71,35	

biliyorum (ör. Arkadaşlar, arkadaşları veya herkes)	Ki-Kara Analizi	X ² =68,020 Sd=4 p=0,000		X ² =2408,146 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	73,7	68,2	28,6	74,5	88,8	70,95
Benim veya diğer kullanıcıların internette hangi resimleri paylaşmasının uygun olacağını biliyorum	Hiç doğru değil	959	781	599	858	283	
	Biraz doğru	671	607	288	643	347	
	Çoğunlukla doğru	971	684	256	826	573	
	Tamamıyla doğru	2677	1785	294	2406	1762	
	Ki-Kara Analizi	X ² =64,165 Sd=4 p=0,000		X ² =922,117 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	72,7	67,8	47,6	71,7	81,1	70,25
İnternette nasıl yeni arkadaşlar edineceğimi biliyorum	Hiç doğru değil	1166	852	757	908	353	
	Biraz doğru	948	714	261	891	510	
	Çoğunlukla doğru	954	703	161	902	594	
	Tamamıyla doğru	2310	1735	202	2202	1641	
	Ki-Kara Analizi	X ² =15,566 Sd=4 p=0,000		X ² =1436,850 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	70,9	69,5	35,4	73,9	83	70,2
İnternet tarayıcı geçmişini silebiliyorum	Hiç doğru değil	1012	842	747	881	226	
	Biraz doğru	809	595	220	774	410	
	Çoğunlukla doğru	888	524	125	746	541	
	Tamamıyla doğru	2521	1933	162	2373	1919	
	Ki-Kara Analizi	X ² =36,410 Sd=4 p=0,000		X ² =2022,647 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	71	67,3	28,8	72	86,8	69,15
İnternet tarayıcılarının gizlilik ve güvenlik ayarlarını yapabiliyorum	Hiç doğru değil	1150	912	812	1024	226	
	Biraz doğru	844	638	197	810	475	
	Çoğunlukla doğru	878	572	89	792	569	
	Tamamıyla doğru	2299	1765	124	2136	1804	
	Ki-Kara Analizi	X ² =13,578 Sd =4 p=0,000		X ² =2205,945 Sd =8 p=0,000			
	Frekans (%)	67,7	65,6	23,3	69,1	86,1	66,65
Spam e-postaları engelleyebiliyorum	Hiç doğru değil	1331	985	779	1201	336	
	Biraz doğru	842	613	156	797	502	
	Çoğunlukla doğru	832	500	76	666	590	
	Tamamıyla doğru	1909	1599	112	1799	1597	
	Ki-Kara Analizi	X ² =29,327 Sd =4 p=0,000		X ² =1907,429 Sd =8 p=0,000			
	Frekans (%)	60,4	59,8	19,6	60,3	81,3	60,1
Pop-up reklamları engelleyebiliyorum	Hiç doğru değil	1315	919	755	1122	357	
	Biraz doğru	879	592	164	776	531	
	Çoğunlukla doğru	851	513	77	698	589	
	Tamamıyla doğru	1664	1563	126	1681	1420	
	Ki-Kara Analizi	X ² =62,593 Sd =4 p=0,000		X ² =1545,920 Sd =8 p=0,000			
	Frekans (%)	57,2	58,8	20,9	58,3	76,8	58
Yasadışı internet içeriğinin yetkili makamlara ihbar edebiliyorum	Hiç doğru değil	1533	1156	813	1328	548	
	Biraz doğru	1119	788	177	978	752	
	Çoğunlukla doğru	847	537	89	730	565	
	Tamamıyla doğru	1306	1143	96	1311	1042	
	Ki-Kara Analizi	X ² =27,466 Sd =4 p=0,000		X ² =1226,119 Sd =8 p=0,000			
	Frekans (%)	55,1	54,4	20,7	55,8	71,3	54,75

Tablo 5'te yer alan bulgulara göre çocukların sosyal/gizlilik becerileri on iki farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bağlamda çocukların sosyal/gizlilik becerilerinin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Yaratıcı Becerilerine Yönelik Durumları

Yaratıcı beceriler, bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanarak yeni içerikler oluşturmayı veya mevcut bir içeriği değiştirerek ondan yeni içerikler üretme sürecini kapsamaktadır. Bu beceriler, video, resim vder içerik türlerini oluşturma veya bunları kullanarak bir web sayfası oluşturma sürecini kapsamaktadır. Tablo 6'da çocukların yaratıcı becerilerine yönelik oranları verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde çocukların, yaratıcı beceriler kategorisinde diğer beceri türlerine göre daha düşük bir yüzdeye sahip oldukları gözlemlenmektedir. Çocuklar, yaratıcı beceriler arasında kendi oluşturdukları içerikleri internet üzerinde paylaşma konusunu (%63,85) diğerlerine göre daha belirgin bir şekilde vurguladıkları görülmektedir. Bununla birlikte çocukların, başkalarının oluşturduğu içerikleri düzenleme becerisinin (%60,05) diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların web sitesi tasarlama becerileri ise yaratıcı beceriler arasında en düşük oranda (%35,95) olduğu görülmektedir. Tüm bu bulgulara ek olarak yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmada, çocukların operasyonel, bilgi/tarama ve sosyal/gizlilik becerilerinin yanı sıra yaratıcı becerilerinin de yaş ilerledikçe arttığı gözlenmektedir.

Çocukların yaratıcı becerileri frekans değerlerinin yanında bu becerilerde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Çocukların yaratıcı becerileri ve cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Beceriler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Kendi oluşturduğum bir videoyu veya müziği çevrimiçi olarak nasıl yayınlayacağımı biliyorum	Hiç doğru değil	1369	998	855	1156	356	
	Biraz doğru	996	709	262	909	534	
	Çoğunlukla doğru	779	461	107	632	501	
	Tamamıyla doğru	2056	1698	128	2042	1584	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=39,002$ Sd=4 p=0,000		$X^2=1515,093$ Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)		64,5	63,2	28,2	66,3	79,2	63,85
Başkalarının oluşturduğu çevrimiçi içeriği (Örn: Youtube'dan video indirip, düzenleyebilmek) nasıl düzenleyeceğimi biliyorum	Hiç doğru değil	1688	1221	962	1417	530	
	Biraz doğru	1120	758	195	1011	672	
	Çoğunlukla doğru	754	537	77	678	536	
	Tamamıyla doğru	1694	1429	99	1698	1326	
	Ki-Kara Analizi	$X^2=23,360$ Sd=4 p=0,000		$X^2=1563,003$ Sd=8 p=0,000			
Frekans (%)		60,1	60	21,1	62,6	76,6	60,05
İnternette bulduğum video veya müzikten nasıl yeni bir şey	Hiç doğru değil	1613	1265	890	1356	632	
	Biraz doğru	1166	805	211	1034	726	
	Çoğunlukla doğru	792	497	87	658	544	
	Tamamıyla doğru	1581	1218	115	1605	1079	

oluşturacağımı biliyorum	Ki-Kara Analizi	X ² =37,275 Sd=4 p=0,000		X ² =1158,357 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	59,6	55,5	23,5	61	71	57,55
İnternette bulduğum içerikler için hangi lisans türlerinin geçerli olduğunu tespit edebiliyorum	Hiç doğru değil	1773	1277	874	1456	720	
	Biraz doğru	1196	893	150	1093	846	
	Çoğunlukla doğru	663	471	52	598	484	
	Tamamıyla doğru	932	914	68	1061	717	
	Ki-Kara Analizi	X ² =35,643 Sd=4 p=0,000		X ² =1049,340 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	47	50,2	15,3	50,9	61,9	48,6
Web sitesi tasarlamayı biliyorum	Hiç doğru değil	2656	1763	944	2193	1282	
	Biraz doğru	1025	770	121	928	746	
	Çoğunlukla doğru	407	356	30	417	316	
	Tamamıyla doğru	561	612	49	674	450	
	Ki-Kara Analizi	X ² =63,700 Sd=4 p=0,000		X ² =664,875 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	33,6	38,3	11,4	37,3	45,7	35,95

Tablo 6'da yer alan bulgulara göre çocukların yaratıcı becerileri beş farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur (p<0,05). Bu bağlamda çocukların yaratıcı becerilerinin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Mobil Becerilerine Yönelik Durumları

Mobil beceriler, çocukların mobil uygulamaları indirebilme, kablosuz ağa bağlanabilme, akıllı telefonlarına PIN veya ekran kilidi koyma, çektiği fotoğrafları sosyal medyada paylaşabilme, durum güncellemesi yapabilme ve bu yetenekleri herhangi bir cihazda sorun yaşamadan gösterebilmeyi içerir. Çocukların mobil becerilerle ilgili veriler Tablo 7'de gösterilmektedir.

Çocukların sahip olduğu mobil becerilerde akıllı telefon veya tableten bir kablosuz ağa bağlanabilme, akıllı telefonlara PIN (şifre) kodu ve ekran kilidi koyabilme ileri düzeydedir. Bu becerileri uygulamaları bir mobil cihaza indirilebilme ve kurabilme becerisi gelmektedir. Ancak, tüm teknolojik cihazlarda kullanılan aynı uygulamalardaki beceri düzeyi, mobil beceriler içinde en düşük seviyede gözlenmektedir. Mobil beceriler, cinsiyet durumuna göre incelendiğinde kızların erkeklere oranla daha yüksek bir yetenek düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe diğer becerilerde olduğu gibi mobil becerilerde de artış olmuştur.

Çocukların mobil becerileri frekans değerlerinin yanında bu becerilerde cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Çocukların mobil beceri durumları ve cinsiyete ve yaşa göre anlamlılığını gösteren ki-kare tablosu

Beceriler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Akıllı telefon veya tableten bir kablosuz ağa bağlanabiliyorum	Hiç doğru değil	657	441	402	525	171	
	Biraz doğru	796	642	436	702	300	
	Çoğunlukla doğru	942	567	293	785	431	
	Tamamıyla doğru	3147	2498	379	3030	2236	
	Ki-Kara Analizi	X ² =40,703 Sd=4 p=0,000		X ² =1166,600 Sd=8 p=0,000			

	Frekans (%)	82,3	81,7	63	83,5	89,7	82
Bir akıllı telefonu PIN (Şifre) ve ekran kilidiyle korumaya alabiliyorum	Hiç doğru değil	691	543	567	506	161	
	Biraz doğru	614	554	321	603	244	
	Çoğunlukla doğru	742	543	206	691	388	
	Tamamıyla doğru	3478	2480	341	3259	2358	
	Ki-Kara Analizi	X ² =32,601 Sd=4 p=0,000		X ² =1780,485 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	81,4	78,8	49,3	84,2	90,4	80,1
Uygulamaları bir mobil cihaza nasıl indireceğimi/kuracağımı biliyorum (ör. Telefon veya tablet)	Hiç doğru değil	720	496	511	520	185	
	Biraz doğru	871	605	376	755	345	
	Çoğunlukla doğru	920	550	212	773	485	
	Tamamıyla doğru	2841	2349	335	2807	2048	
	Ki-Kara Analizi	X ² =44,893 Sd=4 p=0,000		X ² =1260,380 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	78	77,2	52,4	80,2	87	77,6
Akıllı telefonla fotoğraf çekip onu sosyal medyaya yükleyebiliyorum	Hiç doğru değil	1168	845	800	984	229	
	Biraz doğru	771	641	298	756	358	
	Çoğunlukla doğru	739	459	131	656	411	
	Tamamıyla doğru	2759	2100	203	2534	2122	
	Ki-Kara Analizi	X ² =32,398 Sd=4 p=0,000		X ² =1852,509 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	71,9	70,5	35,9	73	87,4	71,2
Cep telefonu veya tablet uygulamalarında en güvenilir olanı bulmak için aynı işe yarayan farklı uygulamaları karşılaştırabilirim	Hiç doğru değil	1110	855	781	924	260	
	Biraz doğru	1011	746	246	1006	505	
	Çoğunlukla doğru	919	590	109	773	627	
	Tamamıyla doğru	2092	1656	138	1963	1647	
	Ki-Kara Analizi	X ² =17,667 Sd=4 p=0,000		X ² =1861,270 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	67,7	65,9	28	69,2	84	66,8
Cep Telefonu veya tablette coğrafi konumumu gösteren fonksiyonu kapatabiliyorum	Hiç doğru değil	1053	795	740	898	210	
	Biraz doğru	817	669	232	867	387	
	Çoğunlukla doğru	795	519	117	692	505	
	Tamamıyla doğru	2330	1809	161	2019	1959	
	Ki-Kara Analizi	X ² =10,413 Sd=4 p=0,000		X ² =2015,889 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	66,4	66	29	66,2	86,2	66,2
Mobil uygulama içi satın alma işlemini nasıl yapacağımı biliyorum	Hiç doğru değil	1633	1014	885	1373	389	
	Biraz doğru	1024	636	224	905	531	
	Çoğunlukla doğru	711	485	93	614	489	
	Tamamıyla doğru	1802	1792	126	1832	1636	
	Ki-Kara Analizi	X ² =110,970 Sd=4 p=0,000		X ² =1622,504 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	59,6	64,2	25,2	62	80,3	61,9
Akıllı telefon, tablet veya bilgisayarda aynı olan doküman, rehber ve uygulamaları, kullandığım tüm aygıtlarda bulundurabilirim	Hiç doğru değil	1185	885	761	1022	287	
	Biraz doğru	990	708	214	951	533	
	Çoğunlukla doğru	824	539	104	698	561	
	Tamamıyla doğru	1803	1542	119	1653	1573	
	Ki-Kara Analizi	X ² =20,530 Sd=4 p=0,000		X ² =1713,481 Sd=8 p=0,000			
	Frekans (%)	60,9	61,5	24,8	61,1	80,6	61,2

Tablo 7'te yer alan bulgulara göre çocukların mobil becerileri sekiz farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur (p<0,05). Bu bağlamda çocukların mobil becerilerinin cinsiyet ve

yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Karşılaştıkları İnternet Riskleri

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusu olarak çocukların internette karşılaştıkları internet riskleri incelenmiştir. Çocukların karşılaştıkları internet risklerine ilişkin bulgulara bakıldığında çocukların yarıya yakını (%44,3) internette kendi yaşındaki birini üzebilecek şeylerin olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte çocukların büyük bir bölümü (%80) ise internet kullanırken kendilerini üzen veya rahatsız eden bir sorunla karşılaşmadıklarını veya çok nadiren karşılaştıklarını belirtmektedirler. Çocukların internet kullanım sürelerinden kaynaklı sorunları, internette gerçekleştirdikleri riskli etkinlikleri, internette maruz kaldıkları riskli davranışları, kişisel verilerine yönelik maruz kaldıkları internet riskleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8 incelendiğinde, çocukların yarısına yakını internette geçirdikleri zamanın kendileri için sorun oluşturmadığını düşünmektedir. Her dört çocuktan biri internette kendilerine yeni arkadaşlar aradıklarını ifade ederken, bu oran yaş grubu büyüdükçe artış göstermektedir. Çocukların internette yeni arkadaşlar aramalarına paralel olarak %19,4’ü yüz yüze hiç tanışmadığı kişileri arkadaşlarına eklediğini ifade etmektedir. Çocukların internette karşılaştıkları risklere dair önemli bir diğer bulgu ise çocukların %29,6’sının internette müstehcen içerikler, yazılar veya videolarla karşılaştığını belirtmesidir.

Çocukların internette karşılaştıkları risklere ait frekans değerlerinin yanında bu risklere katılmanın cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma olup olmadığı ki-kare analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Çocukların internette karşılaştıkları riskler ve cinsiyet/yaş değişkenlerinden bağımsızlığına ait ki-kare tablosu

Riskler		Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam	
İnternette geçirdiğim zamanın benim için sorun oluşturduğunu düşünüyorum	Asla	1830	1599	741	1759	929		
	Hemen Hemen	978	786	283	889	592		
	Hiç							
	Bazen	1654	1249	436	1448	1019		
	Sıklıkla	643	417	147	553	360		
	Çok Sık	832	487	153	759	407		
Ki-Kare Analizi		X ² =45,349 Sd =4 p=0,000		X ² =128,850 Sd =8 p=0,000				
Frekans (%)		52,7	47,4	41,9	51	54	50,4	
İnternette yeni arkadaşlar veya kişiler aradım	Evet	1271	1231	138	1270	1094		
	Hayır	4196	2879	1564	3705	1806		
	Ki-Kare Analizi		X ² =62,023 Sd =2 p=0,000		X ² =621,206 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)		21,4	27,1	7,8	23,5		33,1
Arkadaşlarıma hiç yüz yüze tanımadığım kişileri ekledim	Evet	1051	980	116	894	1021		
	Hayır	4455	3154	1592	4088	1929		
	Ki-Kare Analizi		X ² =39,665 Sd =2 p=0,000		X ² =661,743 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)		17,7	21,6	6,6	16,5		30,9
İnternette tanıştığım birisi ile yüz yüze tanışmaya gittim	Evet	365	454	60	383	376		
	Hayır	5292	3745	1657	4724	2656		
	Ki-Kare Analizi		X ² =94,968 Sd =2 p=0,000		X ² =197,119 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)		6,1	10	3,4	7,1		11,4

İnternette birini incittim veya birine kötü davrandım	Evet	416	532	78	488	382	
	Hayır	5150	3582	1633	4513	2586	
	Ki-Kara Analizi	X ² =114,489 Sd =2 p=0,000		X ² =178,114 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	7	11,7	4,4	9	11,6	
Kişisel verilerimi (ör. Tam adım, ev adresim veya telefon numaram) gerçek hayatta tanımadığım birine gönderdim	Evet	310	340	62	327	261	
	Hayır	5278	3836	1644	4754	2716	
	Ki-Kara Analizi	X ² =43,708 Sd =2 p=0,000		X ² =143,501 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	5,2	7,5	3,5	6	7,9	
İnternette başka biri bana incitici veya kötü bir şekilde davrandı	Evet	932	791	155	912	656	
	Hayır	4657	3368	1559	4150	2316	
	Ki-Kara Analizi	X ² =33,659 Sd =2 p=0,000		X ² =235,971 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	15,7	17,4	8,8	16,9	19,8	
İnternette müstehcen içerikli mesajlar gönderdim	Evet	372	468	115	435	290	
	Hayır	5301	3710	1599	4683	2729	
	Ki-Kara Analizi	X ² =121,982 Sd =2 p=0,000		X ² =95,126 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	6,3	10,3	6,5	8	8,8	
İnternette genel ahlaka aykırı mesajlar aldım	Evet	920	869	136	876	777	
	Hayır	4690	3287	1581	4198	2198	
	Ki-Kara Analizi	X ² =66,828 Sd =2 p=0,000		X ² =361,554 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	15,5	19,1	7,7	16,2	23,5	
İnternette müstehcen içerikli yazılar, resimler veya videolar gördüm	Evet	1788	1312	364	1494	1242	
	Hayır	3609	2715	1316	3417	1591	
	Ki-Kara Analizi	X ² =13,669 Sd =2 p=0,000		X ² =392,668 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	30,1	28,9	20,7	27,6	37,6	
Birisi tarafından benim hakkımda düşmanca veya incitici bir web sayfası veya görsel oluşturuldu	Evet	296	322	62	329	227	
	Hayır	5421	3886	1660	4807	2840	
	Ki-Kara Analizi	X ² =91,040 Sd =2 p=0,000		X ² =89,493 Sd =4 p=0,000			
	Frekans (%)	5	7,1	3,5	6,1	6,9	

Tablo 8'de yer alan bulgulara göre çocukların internette karşılaştıkları riskler on bir farklı madde ile incelenmiş ve bu maddelerin tamamı için cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bağlamda çocukların internette karşılaştıkları risklerin cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olduğu söylenebilir.

Çocukların Kullandığı Başa Çıkma Stratejileri

Çalışmanın son araştırma sorusunda çocukların internette kendileri için tehlikeli olabilecek ya da psikolojik bir soruna, bir tehlikeye veya travmaya yol açabilecek üzücü bir durumla karşılaştıklarında aldıkları önlemler, kendilerini rahatsız eden ve üzen durumları daha çok kimlerle paylaştıklarına yönelik tutum ve davranışları incelenmiştir.

Çocukların İnternette Olumsuz Bir Durumla Karşılaştıklarında Aldıkları Önlemler

İnternet üzerinde üzücü bir durum yaşadığını ifade eden çocukların çoğunluğu, bu durumda tarayıcılarını kapatmayı tercih ettiklerini veya sorun kaynağı bir kişi ise o

kişi ile iletişimi kesmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Tablo 9'd çocukların internette sorun yaşadıklarında uyguladıkları çözümlere ait oranlar verilmiştir.

Tablo 9. Çocukların internette sorun yaşadıklarında uyguladıkları çözümler

	Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Beni rahatsız eden kişiyi engelleyerek benimle iletişim kurmasını engelledim.	15,0	10,0	5,3	10,9	20,1	12,8
Tarayıcı penceresini veya uygulamayı kapattım	10,2	10,9	12,3	9,2	11,6	10,5
Gizlilik / iletişim ayarlarımı değiştirdim	8,5	6,5	3,1	6,6	11,6	7,6
Sorunu çevrimiçi olarak bildirdim	8,3	7,1	2,4	6,7	12,6	7,8
Beni rahatsız eden kişinin gönderdiği tüm mesajları sildim.	6,1	5,1	2,7	5,6	7,4	5,7
Sorunu umursamadım veya problemin kendi kendine çözüleceğini umut ettim.	6,2	7,3	4,8	6,0	8,9	6,7
Nerede yanlış yaptığımı düşünüp biraz suçlu hissettim	3,8	4,4	3,2	3,8	5,0	4,1
İnternet kullanmayı bir süreliğine erteledim.	4,1	3,0	5,5	3,3	3,3	3,6
Beni rahatsız eden kişinin beni rahat bırakmasını sağlamaya çalıştım	4,2	4,1	2,1	3,9	5,7	4,1
Beni rahatsız eden kişiye geri dönmeye çalıştım	1,0	2,0	0,9	1,4	1,7	1,4

Kızlar, kendilerini rahatsız eden kişileri engellemeyi, gizlilik ayarlarını değiştirmeyi ve problemi çevrimiçi ihbar etmeyi erkeklere göre daha fazla tercih etmektedirler. 8-10 yaş aralığındaki çocuklar tarayıcı penceresini kapatmayı diğer seçeneklere göre daha fazla tercih etmişlerdir (%12,3). Bu durumun bu yaş grubundaki çocukların genellikle oyun oynarken veya video izlerken karşılaştığı istenmeyen web sayfaları veya reklamlar nedeniyle oluştuğu düşünülmektedir. 15-16 yaş grubu çocukların baş etme stratejileri ise rahatsızlık veren kişilerin engellenmesi şeklinde gerçekleşmiştir (%20,1).

Çocukları İnternette Rahatsız Eden Durumlar ve Bunu Paylaştıkları Kişiler

Çocuklar internetle ilgili zorluklarla baş etmek için ebeveynlerinin yanı sıra güvendiği aile üyesi, öğretmen gibi yetişkinlerden destek alabilmektedir. Çocuğun ihtiyaç duyduğu anda doğru kişiden rehberlik alabilmesi son derece önemlidir. Bu konuda çocukların çoğunlukla annelerinden veya bir dostlarından destek aldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 10. Çocukların İnternette rahatsız oldukları durumu paylaştığı kişiler

Kişiler	Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Anne	11,1	9,2	14,9	9,6	8,8	10,3
Bir arkadaş veya arkadaşlar	11,8	6,9	2,7	7,3	17,4	9,7
Baba	4,8	5,8	7,6	4,9	4,5	5,2
Hiç kimse	6,2	7,7	3,0	6,0	10,2	6,8
Abla	4,5	2,5	3,0	3,4	4,3	3,6
Ağabey	1,5	2,4	1,6	2,0	1,8	1,9
Bir akraba	2	1,7	0,7	1,7	2,7	1,9
Öğretmen	1,1	1,2	1,0	1,3	1,0	1,1

Küçük kardeş	1,4	1	1,1	1,0	1,8	1,3
Güvendiğim bir yetişkin	1,1	1,1	,6	1,1	1,4	1,1

Kız çocukları internette rahatsız oldukları bir durumu, erkeklere oranla daha yüksek oranda (%11,8) arkadaşlarıyla paylaşmaktadır. 8-10 yaş aralığındaki çocuklar, diğer yaş gruplarına göre arkadaşlarıyla sorunlarını daha az paylaşıırken (%2,7), 15-16 yaş arasındaki çocuklar daha yüksek oranda (%17,4) paylaşmaktadır. 8-10 yaş arası çocuklar, internetle ilgili rahatsız edici durumlar yaşadıklarında genellikle aile üyeleriyle bu konuyu paylaşma eğilimi göstermektedirler.

Çocuklara Yönelik Kullanılan Arabuluculuk Stratejileri

Çocukların rahatsız olduğu durumları paylaştıkları kişilerin ebeveynleri, abla, ağabey gibi ailenin diğer bireyleri, arkadaşları ve okulda öğretmenleri olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, çocukların internette karşılaştığı durumlar karşısında destek aldığı ebeveyn, arkadaş ve öğretmen arabuluculuğu incelenmiştir.

Çocukların İnternet Yaşantısında Ebeveyn Arabuluculuğu

Ebeveyn arabuluculuğu (parental mediation), çocukların çevrimiçi deneyimlerini düzenlemek, geliştirmek ve iyileştirmek için ebeveynlerin yardımını, desteğini ve yönlendirmesini ifade etmektedir. Çocukların buna ilişkin sorulara verdikleri cevaplar Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Çocuklara göre ebeveyn arabuluculuğu yöntemlerinin oranları

Arabuluculuk Davranışı	Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnterneti güvenli bir şekilde kullanmanın yollarını önerir	84	78,6	87,3	82,3	77,7	81,7
İnternette bir şeyler keşfetmeye ve öğrenmeye teşvik eder	79,5	75,7	76	77,5	79,4	77,9
İnternet kullanımıyla ilgili kurallar koyar	77	77,3	87,3	77,8	70,6	77,1
İnternette bir şey yapmak veya bulmak zor olduğunda bana yardımcı olur	78,5	71,2	87,1	77,6	65,3	75,3
Bazı web sitelerinin neden uygun veya uygunsuz olduğunu açıklar	75,3	69,2	85,9	74,3	63	72,7
İnternette bir şey beni rahatsız ederse veya üzere ne yapacağımı anlatır	75,8	66,5	83,7	72,5	64,3	71,8
İnternette yaptıklarım hakkında benimle konuşur	69,5	67,1	81,5	67,1	63,8	68,5
İnternette benimle birlikte etkinlikler yapar	54,5	53,3	73	54,1	44,3	54,2
İnterneti kullandığımda bana yakın bir yerlerde durur	48	54	79,3	50,3	35,9	50,6
Ben interneti kullanırken yanımda oturur	47,4	56,6	76,7	48,2	34,8	48,8

Ailelerin, web sitelerinin uygunluğu veya uygunsuzluğu ve internette rahatsız edici bir durumla karşılaşılması durumunda nasıl davranılması gerektiği konusunda erkeklere (%69,2 - %66,5) oranla kızları (%75,3 - %75,8) daha çok destekledikleri görülmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe ailelerin çokluklarına yönelik yakın desteklerinin (interneti kullanırken yanında bulunma, internette birlikte etkinlik yapma gibi) azaldığı görülmektedir. Ailelerin çocuklarına en çok, interneti güvenli kullanma

(%81,7) ve internette bir şeyler keşfetme ve öğrenme (%77,9) konusunda tavsiyelerde buldukları gözlemlenmiştir.

Çocukların internet yaşantısında arkadaş arabuluculuğu

Kızların, erkeklerden daha yüksek oranda arkadaşlarından arabuluculuk desteği aldıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca çocukların yaşları artıkça arkadaşlarından aldıkları arabuluculuk desteğinin de arttığı tespit edilmiştir. Çocukların web siteleri konusunda tavsiye alma ve internet ortamında zorluk derecesi yüksek bir konuda akran desteği aldıkları gözlemlenmiştir. Çocukların arkadaş arabuluculuğu ile ilgili durumları Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Arkadaş arabuluculuğu

Arbuluculuk Davranışı	Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
Bazı internet sitelerinin iyi veya kötü olma nedenlerini açıkladı	53,6	50	43,6	52	56,6	71,6
İnternette zorluk derecesi yüksek bir şey bulduğumda bana yardımda bulundu	70,9	63,8	50,5	67,9	77,1	67,8
İnternette bir şeyleri keşfetme ve öğrenme konusunda beni özendirdi	63,9	58,3	52	60,4	68,2	61,5
İnterneti bilinçli ve güvenli kullanma konusunda bana tavsiyelerde bulundu	53,1	50,3	43,4	51,6	56,9	51,9
İnternette diğer insanlara nasıl davranmam gerektiği konusunda tavsiyelerde bulundu	50,9	45,7	40,9	47,2	55,2	48,6
Geçmişte, internet üzerinden rahatsız edici bir durumla karşılaştığımda bana yardımcı oldu	49,5	43,7	33,3	46,2	55,5	47

Çocukların İnternet Yaşantısında Öğretmen Arabuluculuğu

Tablo 13 incelendiğinde genel olarak öğretmenlerin kız öğrencilere yönelik arabuluculuk çalışmalarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Öğretmen arabuluculuğu

Arbuluculuk Davranışı	Kız	Erkek	8-10 Yaş	11-14 Yaş	15-16 Yaş	Toplam
İnternette bir şeyleri keşfetme ve öğrenme konusunda beni özendirdi	80,9	73,6	78,5	78,3	76,5	77,8
İnterneti bilinçli ve güvenli kullanma konusunda bana tavsiyelerde bulundu	80,8	71,8	83,5	78,3	71	76,9
Bazı internet sitelerinin iyi veya kötü olma nedenlerini açıkladı	70,8	63,1	74,5	70	59,4	67,4
İnternette diğer insanlara nasıl davranmam gerektiği konusunda tavsiyelerde bulundu	69,1	64,8	72,4	69,1	61,5	67,3
Genel olarak, internette beni rahatsız eden bir durumda ne yapacağımı anlattı	66,9	59,7	69	65,3	58,5	63,8

İnternette yapılması veya bulunması zor bir şey bulduğumda bana yardım etti	65,4	59,4	66,8	64,8	57,5	62,8
Okulda internet üzerinde neleri yapabileceğime ilişkin kurallar koydu	60,1	59,1	68,8	58,9	56,2	59,7
Benimle internetteki aktivitelerim konusunda konuştu	42,2	45,4	56,7	42,4	38,5	43,6
Geçmişte, internet üzerinden rahatsız edici bir durumla karşılaştığımda bana yardımcı oldu	39,2	41,5	45,1	41,1	36,3	40,2

Çocukların yaşları arttıkça öğretmen arabuluculuk faaliyetlerinin azalma eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir. Çocukların, internette bir şeyleri keşfetmek ve öğrenmek için kendilerini teşvik etmeleri konusunda öğretmenlerinden arabuluculuk desteği aldıkları görülmüştür.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin hemen her şehriden toplam 10.475 çocuğun katıldığı çalışmada çocukların dijital yaşantıları bu çalışmada ortaya konulmuştur. Dijital yaşantıların eğilimlerinde yaş ve cinsiyete göre bazı değişimler olduğu görülmektedir. Çocuklar 14 yaşına kadar genellikle ailelerinin telefonlarını kullanırken, 15 yaşından sonra kendi cihazlarını daha yoğunlukla kullanmaktadırlar. Çocukların daha erken yaşlarda aile bireylerinden birinin telefonunu kullanıyor olması, ebeveynlerinin, akıllı telefonların çocukların gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkileri konusunda endişe etmelerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Auxier vd., 2020). Öte yandan İnternet kullanımı için mobil cihazlar her durumda ön plana çıkmaktadır. Çocukların günlük internet erişimi için en çok kendi akıllı telefonlarını kullanıyor olması mobil cihazların yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Çocuklar en az okulda internete erişirken, evdeki bilgisayardan erişim oranı %30'lar seviyesindedir. Bazı çalışmalar mobil internet erişiminin daha düşük engellere sahip olduğunu ve demografik ve sosyoekonomik faktörlerden daha az etkilendiğini, bilgisayar erişiminin ise daha çok bireysel kaynaklara ve cinsiyet, yaş ve eğitim gibi sosyal kategorilere bağlı olduğunu göstermektedir (López-Sintas vd., 2020; Martínez-Domínguez & Fierros-González, 2021). Bu nedenle aslında kişisel bilgisayarlarla erişimin daha az olması ailenin ekonomik düzeyinden kaynaklanabilmektedir. Nitekim çocukların büyük çoğunluğu internete bağlanacak bir bilgisayar almanın ve internet için ödeme yapmanın pahalı olduğunu ifade etmektedirler.

Çocukların internet kullanımında eğitim amaçlı aktivitelerin öncelikli olduğu, kendilerine ait içerik üretme ve üretilen içerikleri paylaşmanın ise daha az gerçekleştiği görülmektedir. Aslında çocukların mobil cihazlarla çok daha kısıtlı sayıda dijital araçları kullanabildikleri ve sosyal medyada yoğunlukla zaman geçirdikleri düşünüldüğünde, çocukların kendi içeriklerini üretmek için uygun araçları kullanamamaları bunun bir sebebi olarak ifade edilebilir. Çocuklar yeterince beceri sahibi olmadıklarında içerik üretmekten ziyade tüketmektedirler (Karabay, 2019). İçerik üretmeye zaman ayıramamak da başka bir sebep olarak görünmektedir. Bu sebep, Türkiye'deki internet kullanıcılarının internette günlük olarak harcadığı zamanın 8 saat olduğu ve bu sürenin yaklaşık 2.5 saatinin sosyal medyada geçirildiği (We are social, 2023) ve sosyal medyanın kullanım yoğunluğu (TÜİK, 2022) dikkate alındığında anlamlı hale gelmektedir. Bu tür becerilerin geliştirilmesi konusunda evde kullanılan bir bilgisayarın katkısı önemlidir. Oysa mobil cihazlar kolay içerik oluşturma araçları sunsalar da yaratıcılığı ortaya koyabilecek esneklikte uygulamaları kullanmak kolay değildir. Kişisel bilgisayarlar ise gelişmiş

araçların kullanımı için fırsat sunabilmektedir. Bu nedenle mobil cihazlar her ne kadar dijital bölünmeyi azaltan araçlar olsa da dijital dünyanın potansiyelini kişisel bilgisayarlar kadar ortaya çıkaramamaktadır (Pearce ve Rice, 2013).

Çocukların dijital becerileri incelendiğinde kız çocuklarının birçok beceri boyutunda erkek çocuklardan daha yüksek ortalama skorlar alması aslında bu konuda geleneksel olan varsayımı bertaraf etmektedir. Bu varsayıma göre gelişmekte olan ülkelerde kız öğrencilerin dijital uygulamalardan daha fazla yoksun kaldıkları ifade edilmektedir (Pitchford vd., 2019). Bu konuda son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda dijital okuryazarlık düzeyinin erkekler lehine daha yüksek olduğu görülürken (Kaya ve Imer, 2020), kız öğrenciler lehine farklılıklara da ulaşılabilmektedir (Üstündağ, 2021). Burada elbette cinsiyet açısından bir fark olması değil, kız ve erkek öğrencilerin eşit biçimde dijital araçlara ulaşabilmesi bir hedeftir. Oysa, 90'lı yıllarda yapılan bir çalışmada, kız çocuklarının dijital araçlara sahip olma, ev içinde ve dışında dijital araçları kullanma fırsatının erkeklerden daha az olduğu ifade edilmektedir (Levine ve Donitsa-Schmidt, 1995). Bunun ev dışında çözümünün okulda internet kullanımının artırılması olduğu görülmektedir. Öte yandan günümüzde artan dijital araç kullanımı ev içinde de ebeveyn rolünü önemli hale getirmektedir (Biricik, 2021; Karaboğa, 2019; Yaman vd., 2019).

Dijital beceriler konusunda bir diğer konu ise internette gizlilik ve güvenliğin sağlanması konusunda yine kız çocuklarının daha fazla beceriyi sahip olmasıdır. Burada aslında bir beceriden ziyade bir tercih durumu söz konusu olabilir. Çünkü yapılan farklı çalışmalarda erkeklerin mahremiyet konusunda daha düşük kaygıya sahip olduğu ve bu nedenle daha çok mağduriyet yaşadığı (Charness ve Gneezy, 2012; Zengin vd., 2015) ifade edilmektedir. Öte yandan kızların interneti sosyal medyada paylaşım yapma veya alışveriş yapma amacıyla erkeklerden daha fazla kullandıkları da dikkate alındığında, yapılan etkinliklerin gerektirdiği bazı belirli becerileri güçlendirdiği de ifade edilebilir. Erkekler ise kızlardan çok daha fazla dijital oyun oynamaktadırlar. Bir çalışmada erkek çocukların sosyal medyayı oyun oynamak kadar sosyal açıdan önemli görmedikleri ve erkek çocuklar arasında oyun oynamanın kız çocuklara göre daha fazla sosyal kabul gördüğü ortaya çıkmıştır (Leonhardt ve Overå, 2021). Bu açıdan tarayıcı kullanımı ile ilgili veya klavye kısayolları gibi operasyonel bazı becerilerde erkekler daha yüksek skorlara sahiptirler.

Çocukların dijital becerilerinin yaş ilerledikçe artmasının nedeninin dijital araçlarda ve ortamlarda geçirilen sürenin ve pratik yapma imkânının artması olduğu düşünülmektedir. Çünkü yaş arttıkça kendine ait dijital araçlara sahip olma oranı artmaktadır. Ayrıca yaş arttıkça okul ile ilişkili olarak gerek iletişim gerekse bilgi arama araçlarının kullanımı da artmakta, yani doğal bir süreçte çocuklar dijital yaşamın içinde yer almaya başlamaktadırlar. Günümüz öğrencilerinin önceki kuşaklara kıyasla artmış öğrenme imkânlarına sahip olduklarını (Helsper ve Eynon, 2010), bilgiye hızlıca ulaşma ve bilgi üretimine katkıda bulunma fırsatını yakaladıklarını (Scheerder vd., 2017), dijital araçlara ulaşma imkânlarının ve sosyal güdülenme ölçüsünde dijital okuryazarlıklarının arttığını (Deursen ve Dijk, 2019; Olsson vd., 2019) gösteren çalışmalar da benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Burada kilit nokta aslında çocukların zaman geçtikçe doğal okul yaşantılarının içinde ve sosyal yaşamlarında dijital araçlara ihtiyaç duyar hale gelmeleridir. Öte yandan yine bu çalışmada ortaya çıkan bir sonuca göre çocukların büyük bir kısmı interneti pahalı bulmakta, ebeveyni veya öğretmeni tarafından interneti kullanmalarına izin verilmemektedir. Bu konuda yine okula önemli roller düşmektedir. Okullarda dijital okuryazarlık becerilerini ortaya koyabilecek, bilgi kaynaklarının doğru kullanımını sağlayacak biçimde çocukların dijital araçları ve interneti kullanmalarının önü açılmalıdır.

Çocukların yarısına yakını internette kendileri için tehlikeli olabilecek ya da siber zorbalık, müstehcen içerikler, tehdit, taciz gibi psikolojik bir soruna, bir tehlikeye veya travmaya yol açabilecek üzücü bir durum olduğunu ifade ederken çok daha az bir kısmı internette kendisini üzebilecek benzer bir durumla karşılaştığını ifade etmektedir. Çocuklar genellikle internette geçirdikleri süreyi fazla bulmakta ancak bunun günlük yaşamlarını etkileyecek biçimde olmadığını belirtmektedirler. Riskli davranışlar konusunda da çocukların ifade ettikleri deneyimlerin çok küçük oranlarda kaldığı görülmektedir. Örneğin tanımadığı biri ile internette tanışan çocukların oranı beşte bir civarındadır. Öte yandan riskli davranışlarda da yine yaş faktörü devreye girmekte, birçok riskli davranışın yaş arttıkça arttığı görülmektedir. Gerçekte internet yaşantısının (Pakalniškienė vd., 2020) ve internet becerilerinin (Sonck ve Haan, 2013) artmasına paralel biçimde riskli durumların artışı da beklenen bir durumdur. Şiddete yönelik içeriklerle sık karşılaşıldığı raporlanmasına rağmen çocukların büyük çoğunluğu müstehcen içeriklerle karşılaşmadıklarını ifade etmektedirler. Siber zorbalık ve kişisel verilerle ilişkili risklere bakıldığında ise çok daha küçük bir orandaki çocukların bu tür risklerle karşılaştıkları görülmektedir. Sosyal iletişimden kaynaklı sorunlar yaşadığını ifade eden çocukların oranı ise yüzde 10'u geçmemektedir. Öte yandan alan yazınında çocukların siber zorbalık, müstehcen içerikler, tehdit, taciz gibi risklerle sıklıkla karşılaştığı ortaya konulmuştur (Özdemir vd., 2020; Tekin, 2020; Ünver ve Koç, 2017). Burada raporlanan skorlar, çalışmaya katılanların samimi cevaplar verdiği varsayımından hareketle tamamen öz-bildirim niteliğinde olduğundan çocukların bir kısmının mevcut olan durumun değil, kültürel olarak beklenen cevapların verilmesi anlamına gelen sosyal beğenirlikle ilişkili olduğu söylenebilir (Grimm, 2010).

İnternetteki riskli davranışlar ve potansiyel tehlikelerle karşılaşma internet yaşantısının ve yapılan etkinliklerin yoğunluğu ile ilişkilidir. Örneğin sosyal medyaya erişim, çevrimiçi oyun ve eğlence amaçlı internet kullanımı sorunlu internet kullanımıyla ilişkilendirilirken, eğitim faaliyetleri için internet kullanımı daha az sorunla ilişkilendirilmektedir (Balhara vd., 2018). Elbette günümüz dünyasında yeni neslin kendilerini sadece okul işleri ile kısıtlaması beklenemez. Burada asıl ilgilenilmesi gereken nokta çocukların bu risklerle başa çıkabilme kapasitesinin artırılmasıdır. Başa çıkma stratejilerinin en başında ise çocuklara dijital kaynakların doğruluk ve güvenilirliklerini sorgulama, risklerin farkında olma gibi dijital okuryazarlık becerilerini kazandırmak gerekmektedir (Ocak ve Karakuş, 2018; Uyanık-Aktulun ve Elmas, 2019).

Çalışmada sıklıkla başvurulmuş başa çıkma stratejilerinin rahatsız olunan kişinin engellenmesi ile tarayıcı penceresinin kapatılması olduğu görülmektedir. Yaş grupları incelendiğinde 11-16 yaş grubundakilerin rahatsız eden kişileri engelleme yolunu daha çok tercih ettiği görülürken, küçük yaşta çocukların tarayıcıyı kapatmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu da aslında yaş seviyesi arttıkça gösterilen riskli davranışların mahiyetinin değiştiğini, küçük yaşta çocukların içeriklerle ilgili problem yaşarken, büyük yaşta çocukların iletişim kaynaklı internet problemleri yaşadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Çocuklar yaşadıkları problemleri en çok anneleri ve bir arkadaşları ile paylaşmaktadırlar. Anne ile paylaşma oranı küçük yaşlarda çok daha fazlayken, yaş ilerledikçe çocuklar daha çok arkadaşları ile durumu paylaşmaktadırlar. Yaş ilerledikçe ebeveynle paylaşımın azalmasının nedenlerinden biri genel olarak yaşanan sorunda çocuğun eleştirilmesi ve çocuğun bu iletişim sonucunda ebeveyninden duymak istediği şeyleri duyamama ihtimalinin yüksek olmasıdır (Vangelisti, 1992). Ayrıca internet risklerine özgü bir durum olarak, ebeveynlerin sahip oldukları dijital beceriler çocukların ilerleyen yaşlardaki dijital yaşantılarında yol göstermek için yetersiz hale gelebilmektedir. Dijital okuryazarlığı iyi durumda olan ebeveynlerin çocuklarına daha fazla rehberlik ettiği (Nikken ve Oprea, 2018) bilinmektedir. İnternet yaşantısında arkadaş desteği elbette

oldukça değerlidir, ancak çocuğun psikolojik ve sosyal açıdan en önemli gözlemcisi olan ebeveynlerin de dijital arabuluculuk becerilerini güçlendirmeleri gerekmektedir.

Çalışmanın diğer araştırma sorusu aile, arkadaş ve öğretmen arabuluculuğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin, çocuklara interneti güvenli bir şekilde kullanma konusunda destek olmanın yanı sıra, keşfetme ve öğrenme konusunda da önerilerde bulunarak arabuluculuk etme oranının oldukça yüksek olduğu görülürken, birlikte etkinlik yapma, interneti kullanırken çocuğun yanında oturma gibi daha aktif arabuluculuk eylemlerini daha az gerçekleştirdikleri görülmektedir. Öğretmen ve arkadaş arabuluculuğuna bakıldığında ise öğretmenlerin internet kullanımı ile ilgili bilgi verme konusunda daha fazla destek sundukları, çocukların yaşadıkları problemleri ise daha çok arkadaşları ile paylaştıkları görülmektedir. Burada aslında her bir paydaşın önemli birer rolünün olduğu ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler çocuklarının internet yaşantısında aktif arabuluculuk yapma rolüne sahiptirler ve birebir gözlem şansları yüksektir. Ancak bunu kısıtlı biçimde yapmaktadırlar. Bunun yerine daha çok mevcut durumlarla ilgili uyarılarda bulunan destekleyici bir rehberlik sunmakta (Steinfeld, 2021) ve çocuklarını uyarmaktadırlar (Ölçer, 2019). Öğretmenler bilgilendirici, arkadaşlar ise problemlere yönelik destekçi bir rol üstlenmektedir. Öğretmenlerin daha çok bilgilendirici rolünde kalması ise okullarda internetin az kullanılıyor olması ve bu nedenle öğretmenin öğrencileri yeterince gözlemleme fırsatının olmamasıdır. Ayrıca öğretmenlerin dijital yeterlikleri de bu aşamada öğrencilerine destek sunmada önemlidir (Tomczyk, 2020). Arkadaşlar ise aslında kendileri de benzer şekilde bilgi ve beceriye sahip olduklarından bilgi desteğinden ziyade çözüm konusunda tavsiye verme niteliğinde bir yardım sunabilmektedir.

Çalışmanın son araştırma sorusunun cevabını verebilmek için yapılan Ki-Kare analizi internette karşılaşılan risklerin, mobil becerilerin, yaratıcı becerilerin, sosyal/gizlilik becerilerinin, bilgi/tarama becerilerin, operasyonel becerilerin, internette gerçekleştirilen etkinliklerin çocukların cinsiyet ve yaş kategorilerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini göstermiştir. Bu sonuç, internette karşılaşılan risklerin, mobil becerilerin, yaratıcı becerilerin, sosyal/gizlilik becerilerinin, bilgi/tarama becerilerin, operasyonel becerilerin, internette gerçekleştirilen etkinliklerin çocukların cinsiyet ve yaş durumlarına bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Alan yazınında çocuk ve ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım yaygınlıklarını, kullanım sıklık ve amaçlarını cinsiyet ve yaşa göre değerlendiren birçok araştırmanın olduğu görülmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Gross, 2004; Li, 2005; Madell ve Muncer, 2004)

Sonuç olarak 8-16 yaş grubundaki çocuklar pek çok dijital becerilere sahip olsalar da çocukların üretime yönelik becerileriyle internet riskleriyle başa çıkabilme becerileri güçlendirilmelidir. Çocuklar başta olmak üzere aile, eğitimciler vder tüm paydaşların dijital okuryazarlığını geliştirmek, dijital bölünmeye neden olan fırsat eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması için gerekli çabayı göstermek ve bunun sürekliliğini sağlamak gerekmektedir. Çocukların günümüzün teknoloji odaklı dünyasında başarılı olabilmeleri, katılımcı bir şekilde topluma entegre olabilmeleri ve teknolojinin getirdiği fırsatlarından faydalanıp riskleriyle başa çıkabilmeleri açısından bu beceriler son derece önemlidir. Bu bağlamda ebeveynler, eğitimciler, yasa koyucular ve araştırmacılar için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

Ebeveynlere yönelik

- Ebeveynler, çocuklarının dijital yaşamlarını daha yakından takip etmeli ve aktif arabuluculuk yapmalıdır. Bu, çocukların interneti güvenli ve bilinçli bir şekilde kullanmalarına yardımcı olabilir.

- Ebeveynler, internet kullanımıyla ilgili çocuklarıyla açık iletişim halinde olmalı ve bu konudaki endişelerini açıkça ifade etmeli ve iletişim kanallarını açık tutmalıdır.
- Ebeveynler çocuklarını kişisel bilgilerin paylaşılmaması, çevrimiçi ortamda tanımadıkları kişilerle arkadaşlık kurulmaması, dijital mahremiyetin korunması ve güçlü şifreler belirleyerek çevrimiçi güvenliğin sağlanması gerektiği hususunda bilinçlendirmelidir.

Eğitimcilere yönelik

- Öğretmenler, öğrencileri arasında dijital zorbalık gibi riskli davranışlarla mücadele konusunda farkındalık yaratmalı ve bu konuda destek sunmalıdır.
- Dijital beceriler diğer becerilerden soyutlanmış, yapay bir unsur olarak kalmamalı, çocukların okul yaşantısında hemen her derste doğal olarak dijital becerilerini kullanabilecekleri etkinlikler, ödevler sunulmalıdır.
- Öğretmenler, çocukların psikolojik ve akademik gelişiminde olduğu gibi dijital tehlikelerden korunması için de aileler ile iletişim halinde olmalıdır.
- Öğretmenler, kişisel verilerin korunmasına, dijital mahremiyetin korunmasına ve çevrimiçi etik davranış kültürünün oluşturulmasına yönelik farkındalık çalışması yapmalıdır.

Yasa koyuculara yönelik

- Küresel ve bölgesel ölçekte dijital okuryazarlığın geliştirilmesinin önündeki en önemli engellerden biri dijital eşitsizliktir. Dijital eşitsizliği azaltmak için, ülkeler arasında iş birliği ve dayanışma içinde teknoloji ve kaynakları, dijital olarak daha az gelişmiş bölgelere aktararak bu bölgelerin dijital altyapıları güçlendirilmelidir.
- Okullarda internet erişimini ve kalitesini artırmak ve dijital okuryazarlık eğitimini zorunlu kılabacak politika değişiklikleri yapılmalıdır.
- Dijital okuryazarlığın toplumun tamamına yaygınlaştırılması için, uygun maliyetli teknoloji erişimine ek olarak dijital eşitsizliği azaltacak uygun maliyetli tabletler, akıllı telefonlar veya bilgisayarlar sağlanması veya bunları en azından okulda ortak kullanıma sunmaya yönelik düzenleyici tedbirler alınmalıdır.
- Çocukların dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmek, çevrimiçi olumsuzluklar ve riskler konusunda farkındalıklarını artırmak için teknolojinin bilinçli ve güvenli kullanımını teşvik eden eğitim içerikleri okul müfredatlarına eklenmelidir.

Araştırmacılara yönelik

- Gelecek çalışmalarda dijital bölünmenin etkilerini daha derinlemesine anlamak için çocuklar arasındaki internet erişimindeki farklılıkları inceleyen araştırmalar yapılmalıdır. Hangi grupların daha fazla risk altında olduğu, hangi bölgelerde eşitsizliğin daha belirgin olduğu, bu eşitsizliğin nedenleri ve sonuçları ortaya çıkarılmalıdır. Sonuçlar doğrultusunda politika ve çözüm önerileri getirilmelidir.
- Çocukları dijital becerilerini geliştirmeye ve çocukların kendi yeteneklerini keşfetmeyi teşvik eden projeler, atölyeler ve yaratıcı etkinlikler tasarlanmalı.
- Çocukların interneti daha güvenli bir şekilde kullanmalarını sağlayacak, çocuk dostu teknolojik araçlar veya uygulamalar geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocukların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin dijital becerileri bireysel raporlamadan ziyade performansa dayalı ölçümlerle belirlenmelidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmiştir

Kaynakça

- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying Among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Aslan, A., Turgut, Y. E., Göksu, İ. & Aktı Aslan, S. (2019). Çocukların Medya Okuryazarlık Düzeylerinin ve Kullanım Alışkanlıklarının Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39 (2) , 793-815.
- Auxier, B., Anderson, M., Perrin, A., & Turner, E. (2020). *Parenting Children in the Age of Screens*. Pew Research Center, Washington, DC, <https://www.pewresearch.org/internet/2020/07/28/parenting-children-in-the-age-of-screens/> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Balhara, Y., Harshwardhan, M., Kumar, R., & Singh, S. (2018). Extent and Pattern of Problematic Internet Use Among School Students from Delhi: Findings From The Cyber Awareness Programme. *Asian Journal of Psychiatry*, 34, 38-42.
- Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W. ve Higgins, C. C. (2001). Organizational Research: Determining Appropriate Sample Size in Survey Research. *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, 19(1), 43-50.
- Baştürk Akca, E., ve Sayımer, D. (2017). Cyberbullying, It's Tyeps And Related Factors: An Evaluation Through the Existing Studies. *AJIT-e Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30), 7-19.
- Bayrak, N. G. (2022). Sanal Platformlarda Çocukları Bekleyen Tehlike: "Çevrimiçi Cinsel İstismar". *Doğu Karadeniz Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 48-57.
- Beyaz Özbey, İ. (2022). Dijitalleşme, Sosyal Medya ve Risk Toplumu. *İmgelem*, 6(10), 141-158.
- Biricik, Z. (2021). Çocukların Oynadığı Dijital Oyunlara İlişkin Dijital Ebeveynlerinin Farkındalıkları Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 575-597.
- Bozkurt, M. (2020). Opinions of Primary School Fourth Year Students for Consciousness and Safe Benefits From The Internet. *The Journal of Social Science*, 4(8), 511-523.
- BTK. (2023). Pazar Verileri 2022. Çeyrek Raporu. Ankara: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. <https://www.btk.gov.tr/uploads/undefined/ceyrek-raporu-2022-4-eyrek-22-03-23-kurumdis-i.pdf> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Casas, J. A., Del Rey, R., ve Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and Cyberbullying: Convergent and Divergent Predictor Variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Charness G, Gneezy U. (2012). Strong Evidence for Gender Differences in Risk Taking. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83(1), 50-58.
- Creswell, J.W. (2015). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research, Enhanced Pearson eText with Loose-Leaf Version-- Access Card Package*. Pearson Education, Inc.

- Deursen, A. V. & Dijk, J. V. (2019) The First-Level Digital Divide Shifts from Inequalities in Physical Access to Inequalities in Material Access. *New Media & Society*, 21(2), 354-375.
- Developmental Psychology*, 25, 633-649.
<https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0193397304000772> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut F. (2007). Cyberbullying: a new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Ey, L. A., & Glenn Cupit, C. (2011). Exploring Young Children's Understanding of Risks Associated with Internet Usage and Their Concepts of Management Strategies. *Journal of Early Childhood Research*, 9(1), 53-65.
- Finkelhor, D., Jones, L., ve Mitchell, K. (2021). Teaching Privacy: A Flawed Strategy for Children's Online Safety. *Child Abuse & Neglect*, 117, 105064.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education* (Vol. 7, p. 429). New York: McGraw-hill.
- Good, B., ve Fang, L. (2015). Promoting Smart and Safe Internet Use Among Children with Neurodevelopmental Disorders and Their Parents. *Clinical Social Work Journal*, 43(2), 179-188.
- Grimm, P. (2010). *Social Desirability Bias*. Wiley International Encyclopedia of Marketing.
- Gross, E.F. (2004). Adolescent internet use: what we expect, what teens report. *Applied*
- Guan, S. S. A., ve Subrahmanyam, K. (2009). Youth Internet Use: Risks and Opportunities. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(4), 35-356.
- Güngör, M. (2008). Ki-Kare Testi Üzerine. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 84-89.
- Gürbüz, B. (2018). *İstatistik (Evren ve Örneklem)*. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri Havuzu.
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/105487/mod_resource/content/1/ders%209%20evren%20ve%20orneklem%202.pdf [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Helsper, E. J., & Eynon, R. (2010). Digital Natives: Where is the Evidence?. *British Educational Research Journal*, 36(3), 503-520.
- Huck, S. W. (2012). *Reading statistics and research* (6. baskı). Boston: Pearson.
- Kaçıkçı, D., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171). 230-243.
- Karabay, Ö. (2019). Çocukların Materyallere Kullanım Amaçlarının Dışında Özgün Şekiller Vererek Yaratıcı Tasarımlar Ortaya Koyabilme Yeteneklerinin Geliştirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 120-132.
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital Medya Okuryazarlığında Anne ve Baba Eğitimi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 2040-2073.
- Karagöz, Y., (2017). *SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Karakaya, İ. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. A. Tanrıoğen (Edt.) Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.

- Karasar, N. (1998). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi*. Ankara: Pars Matbaacılık Sanayi.
- Kaya, M., & Imer, G. (2020). Investigation of The Relationship Between Digital Citizenship and Digital Literacy Levels of Secondary School Students. *International Journal of Scientific and Technological Research*, 6(12), 9-19.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1): 44-46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/109746> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Kopuz, T. , Turgut, Y. E. & Aktı Aslan, S. (2022). Dijital Ebeveynlik Tutumu ile Çocukların Güvenli İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 123-153.
- Krejcie, R. V. ve Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Kuldass, S., Sargioti, A., Norman, J. O. H., & Staksrud, E. (2023). A Transactional Framework of Parenting for Children's Internet Use: A Narrative Review of Parental Self-Efficacy, Mediation, and Awareness of Online Risks. *International Journal of Communication*, 17, 1717-1736.
- Lawrence, A., & Choe, D. E. (2021). Mobile Media and Young Children's Cognitive Skills: A Review. *Academic Pediatrics*, 21(6), 996-1000.
- Leonhardt, M., & Overå, S. (2021). Are There Differences in Video Gaming and Use of Social Media among Boys and Girls? – A Mixed Methods Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18. <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/11/6085> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Levine, T., & Donitsa-Schmidt, S. (1995). Computer Experience, Gender, and Classroom Environment in Computer-Supported Writing Classes. *Journal of Educational Computing Research*, 13, 337-357.
- Li, Q. (2005). New Bottle but Old Wine: A Research of Cyberbullying in Schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (4), 1777-1791.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., ve Ólafsson, K. (2011). Risks and Safety on The Internet: The Perspective of European Children: Full Findings And Policy Implications From The EU Kids Online Survey of 9-16 Year Olds and Their Parents in 25 Countries. *EU Kids Online*. <http://eprints.lse.ac.uk/33731/> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A., & Folkvord, F. (2017). Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation. *Journal of communication*, 67(1), 82-105.
- López-Sintas, J., Lamberti, G., & Sukphan, J. (2020). The Social Structuring o the Digital Gap in A Developing Country. The Impact of Computer and Internet Access Opportunities On Internet Use in Thailand. *Technology in Society*, 63, 101433.
- Madell, D. ve Muncer, S. (2004). Back from the beach but hanging on the telephone? English adolescents' attitudes and experiences of mobile phones and the internet. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(3), 359-367.

- Martínez-Domínguez, M., & Fierros-González, I. (2021). Determinants of Internet Use by School-Age Children: The Challenges for Mexico During The COVID-19 Pandemic. *Telecommunications Policy*, 46, 102241-102241.
- Maslin, K., Murcia, K., Blackley, S., ve Lowe, G. (2023). Fostering Young Children's Creativity in Online Learning Environments: A Systematic Literature Review. *Thinking Skills and Creativity*, 47, 101249.
- Mitchell, K., Finkelhor, D., ve Wolak, J. (2007). Youth Internet Users at Risk for the Most Serious Online Sexual Solicitations. *American Journal of Preventive Medicine*, 32(6), 532-537.
- Monteiro, A., Sousa, C., ve Barros, R. (2023). Kids Surfing The Web: A Comparative Study in Portugal. *Computers*, 12(9), 168.
- Nikken, P. & Oprea, S. J. (2018). Guiding Young Children's Digital Media Use: SES-Differences in Mediation Concerns and Competence. *Journal of Child and Family Studies* 27(6), 1844-1857.
- Ocak, G. ve Karakuş, G. (2018). Öğretmen Adaylarının Dijital Okur-Yazarlık Öz-Yeterliliği Ölçek Geliştirme Çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1427-1436.
- Ocak, M. A., (2012). Bağımlılığın Yeni Adı: İnternet Kumarı ve Çocuk Pornografisi. *Yeşilay Dergisi*, 942, 28-31.
- Olsson, T., Samuelsson, U. & Viscovi, D. (2019). At risk of Exclusion? Degrees of ICT Access and Literacy among Senior Citizens. *Information, Communication & Society*, 22(1), 55-72.
- Ölçer, N. (2019). Çocukların İnternet Kullanımına Yönelik Ebeveynlerin Risk Algısı Üzerine Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, 13, 128-150.
- Özdemir, S., Küçük, F., Balcı, S., & Türköz, A. (2020). 11-18 Yaş Arasındaki Adölesanların İnternet Bağımlılık Düzeyleri. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 83-92.
- Özkaya, P. (2023). Dijital Dünyada Çevrimiçi Riskler, Bilişim Suçları ve Mağdur Çocuk. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 53, 13-42.
- Pakalniškienė, V., Jusienė, R., Sebre, S., Wu, J. C.-L., & Laurinaitytė, I. (2020). Children's Internet Use Profiles in Relation to Behavioral Problems in Lithuania, Latvia, and Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17. <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/22/8490> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Pearce, K. E., & Rice, R. (2013). Digital Divides From Access to Activities: Comparing Mobile and Personal Computer Internet Users. *Journal of Communication*, 63, 721-744.
- Pitchford, N., Chigeda, A. L., & Hubber, P. J. (2019). Interactive Apps Prevent Gender Discrepancies in Early-Grade Mathematics in A Low-Income Country in Sub-Saharan Africa. *Developmental Science*, 22. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/desc.12864> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Scheerder, A., Deursen, A. V. & Dijk J. V. (2017). Determinants of Internet Skills, Uses and Outcomes. A Systematic Review of the Second-and Third-Level Digital Divide. *Telematics and Informatics*, 34(8), 1607-1624.

- Sipahi, H., Kartal, E., Gökkılıç, B., Demir, H., Yoldaş, S., Yabar, S., May, Ö., Özdemir, A. E., Sarıgül M., ve Oğuz, V. T. (2019). Evaluation of Internet Addiction and Safe Internet Use in Adolescents of Four Schools Located in Bornova District. *Ege Tıp Dergisi*, 58(4), 375-383.
- Skues, J., Williams, B., Oldmeadow, J., & Wise, L. (2015). The Effects of Boredom, Loneliness, and Distress Tolerance on Problem Internet Use Among University Students. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 14(2), 167-180.
- Sonck, N., & Haan, J. de. (2013). How The Internet Skills Of European 11- To 16-Year-Olds Mediate Between Online Risk And Harm. *Journal of Children and Media*, 7, 79-95.
- Steinfeld, N. (2021). Parental Mediation of Adolescent Internet Use: Combining Strategies To Promote Awareness, Autonomy and Self-Regulation in Preparing Youth for Life on The Web. *Education and Information Technologies*, 26(2), 1897-1920.
- Tekin, O. (2020). Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Seviyelerinin Genel Akademik Başarıları ve Devamsızlık Durumları ile İlişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(1), 36-56.
- Tomczyk, Ł. (2020). Skills in The Area of Digital Safety As A Key Component of Digital Literacy Among Teachers. *Education and Information Technologies*, 25(1), 471-486.
- Turgut, Y. E., ve Kurşun, E. (2019). Türkiye'deki Çocukların Erişim, Kullanım ve Etkinlikler Bağlamında Mobil İnternet Deneyimleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 9(2), 349-371.
- TÜİK. (2022). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Türk, B., ve Şenyuva, G. (2021). Şiddet Sarmalı İçinden Siber Zorbalık: Bir Gözden Geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 462-479.
- Uludaşdemir, D., & Küçük, S. (2021). Siber Zorbalığın Önlenmesinde Önemli Bir Kavram: Dijital Ebeveynlik ve Pediatri Hemşireliği. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 54-70.
- Uyanık-Aktulun, Ö. ve Elmas, R. (2019). 21. Yüzyıl Okul Öncesi Öğretmenleri İçin Sosyal Medya Araçları: Muhtemel Faydalar. *Temel Eğitim Dergisi*, 1(4), 6-20.
- Ünver, H. & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık İle Problemlili İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.
- Üstündağ, A. (2021). Covid 19 Pandemi Sürecinde Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 1-26.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B., & Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and The Impact on Internet Use of Primary School Children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H., ve Schellens, T. (2011). Long-Term Study of Safe Internet Use of Young Children. *Computers & Education*, 57(1), 1292-1305.
- Vangelisti, A. L. (1992). Older Adolescents' Perceptions of Communication Problems with Their Parents. *Journal of Adolescent Research*, 7, 382-402.

- We are Social. (2023). *Digital 2023: global overview report*. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].
- Yaman, F., Dönmez, O., Akbulut, Y., Yurdakul, I. K., Çoklar, A. N., & Guyer, T. (2019). Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Yeterliklerinin Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44(199).
- Zengin, A. C., Zengin, G. ve Altunbaş, H. (2015). Sosyal Medya ve Değişen Mahremiyet "Facebook Mahremiyeti". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 112-136.
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R., ve Zhang, W. (2021). Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of The Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Frontiers in Public Health*, 9. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.634909/full> [Erişim Tarihi: 17.10.2023].